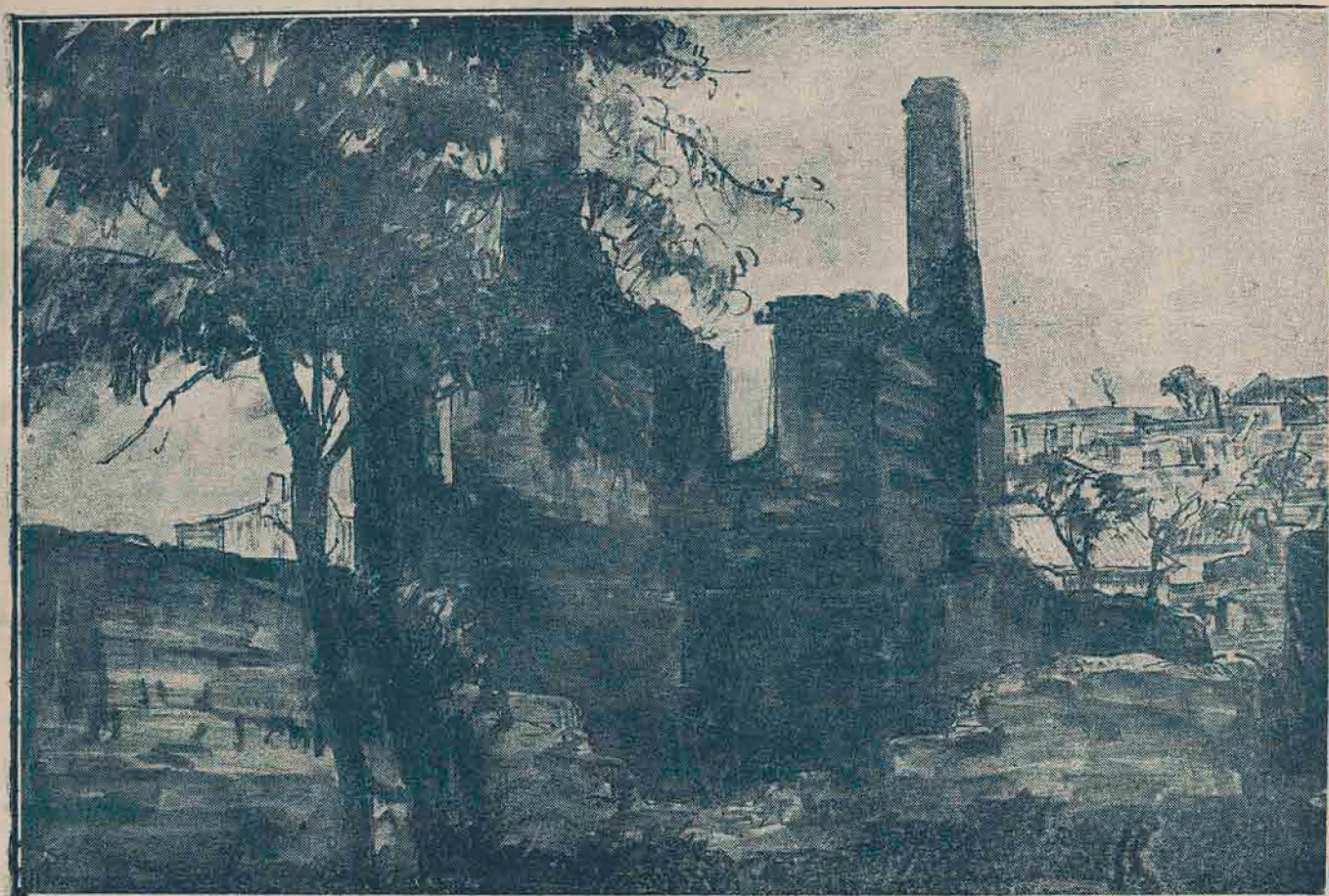

GÂNDIREA

LITERARĂ ARTISTICĂ SOCIALĂ

ANUL I. No. 16. 15 DECEMBRIE 1921

ȘTEFAN POPESCU

PEISAJ.

CUPRINSUL:

Pustiu	Demostene Botez	Linște de toamnă . . .	Alex. N. Nanu
Trăsăturile caracteristice ale literaturii engleze . . .	P. Grimm	O carte binevenită . . .	O. M.
La bae de soare	Perpessicjus	Isaac (Scrisorile unui râzăș)	C. Robul
Gândire	Vintilă Russu-Șirianu	Cronica dramatică (Cluj: g. m.	lași: D. Razu
Stanțele liliacului	Mihail Munteanu	Cronica artistică (Demian)	Adrian M.
Impresionismul și para- stasul lui	Ugo Ojetti		

Cărți și reviste — Cronica mărunță — Desemne de Ștefan Popescu Demian, Victor Ion Popa.

BANCA AGRARĂ

SOCIETATE ANONIMĂ CLUJ

CALEA REGELE FERDINAND Nr. 36-38

(In casele proprii)

+ + +

(Telefon Nr. 5-39 și 12-17)

CAPITAL SOCIAL LEI 50.000,000

(Banca împuternicită cu finanțarea reformei - agrare prin Decretul-Lege Nr. 4167 din 12 Septembrie 1919).

Execută tot felul de operațiuni de bancă

Primește depuneri spre fructificare } cu 5% netto
Primește depuneri în cont curent }

Cumpără și vinde monezi străine.

Finanțează întreprinderi agricole și industriale.

Emite scrisori fonciare.

Acoardă împrumuturi ipotecare cu anuități pe 10, 15, 25 ani.

Acoardă împrumuturi cambiale.

Acoardă împrumuturi pe gaj de efecte (lombard).

Acoardă împrumuturi pe mărfuri (varante).

Excontează cambii, efecte, cupoane, devize.

Secție specială pentru organizarea cooperativelor.

Secție specială pentru mașini agricole.

Secție specială pentru produse agricole.

Virimente directe de cont-curent cu toate băncile mari din țara și străinătate

BANCA CENTRALA

pentru Industrie și Comerț, Soc. Anon. — Sediul Central, Cluj.

Capital : Lei 50.000,000

Rezerve : Lei 16.000,000

Filiale: Existente : Arad, Alba-Iulia, Hațeg, Oradea-Mare, Sibiu și Turda. — In înființare : Timișoara.

Secția de Mărfuri :

309-6...6

Cumpără și vinde, exportează și importează tot felul de mărfuri atât în cont propriu cât și în comision. Afaceri a meta.

Secție specială pentru coloniale.

Primește mărfuri în depozitele proprii în gaj și în chirie.

Secția Industrială :

Crează industrii noi.

Acordă credite la întreprinderi industriale.

Face comerț cu articole tehnice.

Secția de Bancă :

Execută tot felul de operațiuni bancare în cele mai culante condițiuni.

Cecuri, Asignate, Virimente, Incassări, Împrumuturi pe gaj, Conturi curente.

Escompt de Cambii, Cupoane, Efecte, Devize etc.

Execută plăți pe toate piețele din țară și străinătate.

Ordine de plată telegrafice.

Cumpără și vinde tot felul de monede și valute.

Primește :

DEPUNERI SPRE FRUCTIFICARE

pe Libele și în Cont Curent, bonificând cele mai urcate interese.

REDAȚIA
ȘI ADMINI-
STRAȚIA:

CALEA
REGELE
FERDINAND
No. 38
CLUJ
=

Gândirea

LITERARĂ - ARTISTICĂ - SOCIALĂ

ANUL I
No. 16

15 DEC.
1921

EXEM-
PLARUL
2 LEI 50
=

APARE LA 1 ȘI LA 15 ALE FIECĂREI LUNI
REDACTORI: CEZAR PETRESCU ȘI D. I. CUCU

TRĂSĂTURILE CARACTE- RISTICE ALE LITERA- TURII ENGLEZE.

(Din lecțiunea de deschidere a cursului
de lit. engleză la Universitatea din Cluj).

Literatura engleză este cea mai veche dintre literaturile moderne ale Europei. Inceputurile ei datează încă din secolul al VII-lea, dintr'o vreme când popoarele Europei de astăzi nu-și căpătaseră încă o conștiință a individualității lor naționale. În Franța primele texte în limba poporului, și acestea încă fără valoare literară, sunt abea din secolul al IX-lea, tot așa și în Germania; în Italia și în Spania ele apar și mai târziu.

La popoarele romanice apusene asemănarea dintre limba poporului și limba latină, singura limbă în care se scria pe vremea aceea, făcea ca cea dintâi să fie socotită ca o limbă stricată și ca atare disprețuită multă vreme, ceea ce nu era cazul pentru o limbă germanică, cum era limba poporului englez. Pe lângă aceasta marele număr de legende eroice, cari formează subiectul cel mai de seamă al literaturii populare și care erau firește foarte mult cântate la războinicele popoare germanice, explică iarăși în parte de ce aici ne putem aștepta mai curând la o literatură populară, decât la popoarele romanice, care nu aveau pe atunci spiritul războinic, și la care literatura populară începe atunci când acest spirit se desvoltă.

Dacă dintre toate popoarele germanice Anglo-Saxonii sunt cei dintâi cari fixează în scris aceste legende eroice, aceasta se datorește de sigur faptului că aceștia, creș-

PUSTIU, . . .

*La geamul odăiței prietenului meu
De când s'a dus și nu se știe unde
Stau stolurile trase 'n jos mereu,
Și după ele cineva s'ascunde . . .
Presimt atât că dincolo de stoluri
Urâtul stă acum stîngher prin goluri
Și în dulapu 'nchis ce-a mai rămas
Tăcerea stă cum ar fi stat un ceas.*

*În odăița lui de gânditor
De când s'a dus și nu mai e acasă,
Un șoarec rozător
Îi roade cărțile ce i-au rămas pe masă.*

*Arar își mai aduce cineva aminte
Că și acolo a trăit un om
Mai înainte . . .
Doar un pom
Când este vânt mai bate cu un ram
Așa precum băteau prietenii, în geam.*

*La fereastra 'nchisă ca un ochi bolnav
Pe-o crenguță mică de copac
Cea din urmă frunză — ascultă grav
Cum îndăuntru toate lucrurile tac,*

*E toamuă. Un paianjen părăsit,
În liniște sunând ca zurgălăii,
Văzând pustiul ce l'a împânzit
S'a spânzurat în mijlocul odăii.*

DEMOSTENE BOTEZ.

tinându-se înaintea celorlalți, au avut o cultură mai veche și de aceea au simțit mai înainte nevoia de a scrie și în limba lor. Când cultura se răspândește mai târziu și la ceilalți Germani, în mare parte prin apostoli și învățați veniți din Anglia, ca Sf. Bonifaciu, sau ca Alcuin la curtea lui Carol cel mare, se petrece și acolo același lucru, dar din întâmplare primele cântece scrise au fost pierdute.

Pe lângă toate acestea trebuie să se mai adauge faptul că la Englezi se naște mai înainte decât la oricare alt popor o conștiință și o mândrie națională, din cauza luptelor continue ce au de dus contra unei populațiuni de altă origine, pe care caută să o extermine și cu care nu se amestică, cum au făcut Francii și Goții, covârșiți de numărul mai mare și cultura mai înaintată a supușilor lor,

Toate aceste cauze și poate încă altele, pe cari oamenii le cuprind de obicei în cuvântul a-tot-cuprinzător, dar fără mult înțeles „întâmplarea“, au făcut ca o literatură să apară în Anglia, acum mai bine de 12 secole, mai înainte decât în tot Apusul medieval.

Ea nu s'a putut menține mereu la una și aceeași înălțime, cum de altfel n'au putut nici altele, și dacă în special în vremea când celelalte literaturi ale Apusului produc marile poeme cavalești, în sec. XII-lea și al XIII-lea, Anglia este atât de slab reprezentată, această se datorește faptului că în vremea aceea, în urma cuceririi normande, nobilimea, pentru care acele poeme erau cântate, era străină și nu vorbea limba poporului. Când acea nobilime se naturalizează întâlnim și aici iarăși opere literare de cea mai mare valoare, ca poemele lui Chaucer, și răsar chiar din mijlocul poporului, a cărui limbă nu mai este disprețuită, personalități ca a lui Langland, pe lângă mulți alți poeți anonimi, cântăreții acelei frumoase literaturi populare, ce avea să fie adunată mai târziu de Percy, care a dat imboldul pentru astfel de culegeri și în alte părți și a adus un spirit nou de sinceritate și de viață reală în poezia ce înțepenise parcă în formele învechite, create pentru alte vremuri.

Renașterea vremilor moderne are loc în aceste depărtate regiuni nordice mai târziu decât aiurea, împiedicată în parte de sigur și prin luptele civile ale Celor două Roze, care nu puteau fi favorabile unei mișcări ca aceasta. Când însă vine vremea de pace și mai ales aceea a exploziunilor deschizătoare de orizonturi ale lui Raleigh, Drake, etc., comerțul înfloritor care face din Londra o nouă Veneție în care se adună bogățiile lumii, atunci Renașterea literară și științifică își ia avântul și ajunge mai departe decât oriunde: e destul să amintim numele lui Shakespeare și Bacon, precedați și însoțiți de mulți alții, cari au făcut din domnia reginei Elisabeta una din cele mai mari epoce de civilizație din istoria omenirii.

Reforma religioasă, ajunsă aici la cea mai mare dezvoltare, găsindu-și expresiunea în spiritul puritan, are și ea ca reprezentant pe Milton, care e în același timp unul dintre cei mai mari polemisti și primul scriitor care a proclamat și

apărat libertatea presei, în *Areopagitica* sa.

În vremea când soarele lui Ludovic al XIV strălucește atât de puternic încât celelalte lumini de abia se mai pot vedea, avem și aici ca și în alte părți o epocă de imitație a Franței, după care urmează însă înflorirea unei noi culturi din pământul propriu, care a dat între altele în literatură începuturile romanului modern.

Până la această epocă literatura engleză este aproape necunoscută în alte țări; doar câte o carte scrisă în latinește, ca Utopia lui Thomas Morus, a fost citită și tradusă în tot Apusul și numai puține dintre piesele lor de teatru fuseseră reprezentate pe continent de actori englezi ambulanti. Când însă Voltaire deschide ochii lumii întregi asupra bogățiilor culturii engleze și Lessing arată superioritatea lui Shakespeare asupra pseudo-clasicismului, abia atunci operele englezești încep să fie studiate și aiurea și primenirea sufletească dela sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui de al XIX-lea este datorită în mare parte literaturii engleze.

Desvltare materialismului industrial în sec. XIX-lea, mai accentuat aici decât în alte părți, cu exploatarea tuturor forțelor omenești, până și a femeilor și copiilor și mizeria claselor sărace provoacă o reacțiune care găsește un ecou cu atât mai puternic cu cât răsună dintr'o conștiință puritană; ceea ce explică de ce și preocupările sociale în literatură apar mai întâi tot la Englezi.

Cu toată marea varietate și întindere a literaturii engleze, ea se înfățișează încă dela început cu un caracter cu totul distinct, pe care-l păstrează în tot decursul istoriei.

Mândria națională și dragostea de neam este unul din caracterele esențiale ale acestui popor și a literaturii lui. Beda Venerabilul, care a scris în limba latină istoria religioasă a Anglo-Saxonilor, „cel mai învățat om din Apusul Europei în decursul veacurilor al VII-lea și al VIII-lea. este cel dintâi dintre barbari care este mândru, nu de regele său, nu de armata acestui rege, nu de cuceririle ce au fost îndeplinite supt steagurile și în numele lui, ci de înșăși naționalitatea sa. Pentru întâia oară în evul mediu, — și deci în lume, căci antichitatea n'a cunoscut acest sen-

timent — se vede o mândrie de rasă, în afară de stat, aproape cu ignorarea și disprețuirea Statului. Este cel dintâi scriitor care prezintă în dezvoltarea literaturilor medievale un exponent național**).

Acest patriotism merge așa de departe încât Fortescue, un scriitor englez din sec. XIV, spune cu multă mândrie că „s'au văzut adesea în Anglia trei sau patru hoți, împinși de foame, aruncându-se pe șapte sau opt oameni cumsecade și furându-i pe toți. În Franța aceasta nu se poate întâmpla. Rar se văd Francezi spânzurați pentru tâlhărie, ei nu îndrăznesc să facă astfel de lucruri. Se spânzură mai mult într'un singur an în Anglia, decât în Franța în șapte ani“.

Cu o mai îndreptățită mândrie vorbește Shakespeare de nobila Anglie, „acest tron al regilor, această fortăreață pe care Natura și-a făcut-o pentru sine și fericita ei seminenție de oameni“, și tot așa mulți alți scriitori până astăzi.

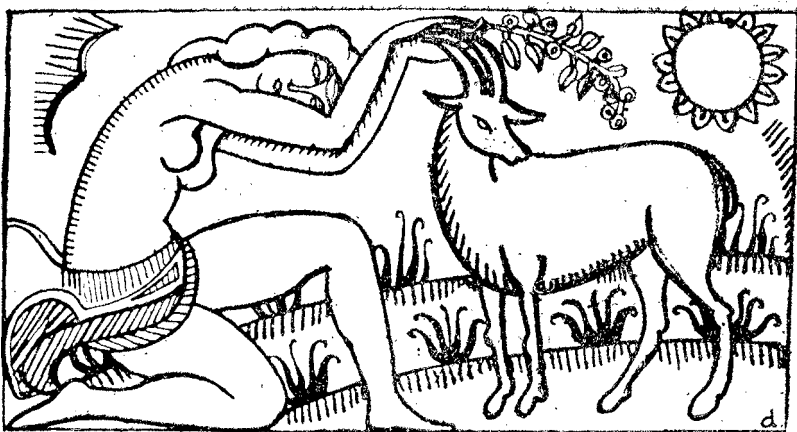
Această mândrie unită cu dragostea pentru căminul părintesc, dulcele „home“ de care-și aduc aminte totdeauna, oricât ar fi de răspândiți pe suprafața pământului, formează cel mai important element de putere al acestui popor și se oglindește peste tot în literatura lui.

Un alt caracter tot atât de esențial al acestei literaturi este sentimentul religios.

Cel dintâi poet englez al cărui nume ne este cunoscut, Caedmon, din sec. VII, a cântat în felul lui aceeași poveste sfântă pe care mai târziu marele Milton o reia în opera lui nemuritoare; iar Biblia, care în alte părți este citită doar în biserica, după ce a fost înfățișată, ca în tot Apusul de altfel, în reprezentații teatrale pe străzile și în piețele orașelor, devine mai mult decât ori unde o carte de familie, hrana sufletească a tuturor. Ea a inspirat gândurile și a format stilul celor mai mari dintre scriitorii englezi. Influența Bibliei se resimte mai ales în preocuparea de problemele conștiinței, care fac subiectul cărții celei mai populare în Anglia, Călătoria Pelerinului de Bunyan, și al multor altora; ea se resimte aproape peste tot chiar în operele profane.

Și mai caracteristic este felul cum se înfățișează aceste două sentimente.

** N. Iorga, cărți reprezentative în istoria omenirii, cap. Beda.

La bae de soare.

Din „Albumul transylvan“.

Citea un roman de senzații, cu filele roase pe-alcouri,
— Cu scoarța ajunsă leproasă, — cu subliniate pasagii,
Citea și din vreme în vreme privea fluturașii în jocuri
Sau ochi-și pierdea peste Mureș, prin vastele lui peisagii.

Stătea pe o bancă pe țărnul prelins de-ale undelor pulpe,
Cu brațele goale pe care arșița ușor le bronzase,
Pe gât un șirag de mărgelă, pe umeri o blană de vulpe
Și'n ochi fulgerări de opale ascunse 'ntr'un vâl de mătase.

Zimbea când cu gândul aiurea rupea o cicoare târzie.
Cu capul gol plecat pe un umăr de parcă-l plecaser zefirul,
Izbea cu pantoful în puful fragilului fruct — păpădie...
...Și'n brusca-i romanță 'ngânată, ningeau, fulgi ușori,
[musafirul.

...Au fost... și e anul... și gându-mi revede un lan de
[cicoare;
Pe mal înverzită e salcea; din nou păpădia 'nfloroste...
Fecioara, la locul vechiu, oare, mai vine la bae de soare?
...Se poate... și poate că astăzi să știe și-un bob-
[românește..

PERPESSICIUS.

Intr'unul din primele poeme religioase Cristos și cu apostolii săi sunt înfățișați ca războinici îndrăzneți luptând vitejește împotriva necredinței; ca și eroul barbar al primei poeme scrisă în vechea limbă anglo-saxonă, Beowulf, care se luptă cu monștri aducători de nenorociri; ca și Sf. Gheorghe, pe care când s'au creștinat, l-au ales de protector al țării lor; ca și mărinimoșii cavaleri ai Mesei Rotunde a regelui Arthur, pe care și l-au însușit. Acesta este un spirit, ce e drept, comun întregului Apus în evul mediu, care însă în Anglia a ținut mai mult decât aiurea, un spirit de luptă, care mai înainte decât oriunde se înfățișează aici într'o formă nouă. aceea a *revoltei* împotriva abuzurilor și destrăbălării, luptând

pentru adevărata credință, luptă începută de Wyclif și contemporanul său Langland cu un secol înaintea lui Savonarola și un secol și jumătate înaintea lui Luther. Același spirit dârz se manifestă și în patriotismul lor: ei își iubesc patria pentru libertatea de care se bucură în țara lor și pentru care s'au luptat din toate puterile*).

Spiritul luptător este atât de caracteristic pentru sufletul acestui popor în tot decursul istoriei lui,

* Într'un articol scris în timpul războiului european, marele filosof german Wundt căutând să caracterizeze pe cele trei mai mari popoare în luptă după cântecele lor naționale spune că ceea ce caracterizează pe Francez este dorința de glorie «le jour de glorie est arrivé»; pe German, credința, fidelitatea «fest steht

incât Milton însuși, poetul puritan ajunge fără să vrea să ne facă a admira chiar pe Satan, tocmai pentru puterea cu care ne înfățișează îndârjirea rezistenței și a revoltei lui, aceea însușire care a făcut să se nască în Anglia cea mai caracteristică instituție a civilizației ei, Parlamentul și toată constituția engleză.

Revolta împotriva stării sociale și a întregului spirit public din vremea lor face din Carlyle și Ruskin adevărați profeți, asemenea celor ai vechiului Testament. La alții ea s'a manifestat în forma sarcasmului disprețuitor, a ironiei sfâșietoare ca în Swift sau în Thackeray, cari nu-și au pereche în nici o literatură.

Din disprețul pentru minciună și nedreptate și din dragostea pentru cei slabi, oropsiți de soartă și mai ales de oameni, se naște acel *humor*, care deși ne face să râdem de defectele unora și altora, ne îngrozește uneori prin adevărurile ce ni le arată și ne lasă melancolici, dar și mai buni în același timp, câteodată mai iertători chiar față de cei răi, văzând cum răutatea lor se naște din prostie; deosebit prin aceasta de *spiritul* care ne face să râdem numai pentru plăcerea de a râde și de *ironia* care râde pentru că urăște.

Humorul acesta, care ne face să râdem dar ne înduioșează totdeodată, amestecul acesta al tragicului cu comicul este și mai caracteristic decât orice pentru literatura engleză: am putea chiar zice că, cu puține excepții, aproape toți cei mai mari scriitorii englezi au fost humorisți.

Cronicarul francez Froissart spune, în sec. XIV-lea, despre Englezi: «Ils se réjouissaient tristement, suivant la coutume de leur

und *treu die Wacht am Rhein*»; iar pe Englez dorința de *stăpânire* «Rule Britannia». Este ciudat cât de mult a putut să orbească ura de atunci chiar pe un filosof ca Wundt, încât să nu vadă, ceea ce oricine putea să vadă, că în acest cântec engles pe lângă idea de stăpânire, de domnie *asupra mărilor* «domnește Britanie, domnește peste valuri», ceea ce e mai caracteristic, fiind exprimat cu mai multă putere, în repeșite rânduri și în diferite forme este dragostea de *libertate* și lupta dusă pentru aceasta: «Alte neamuri mai puțin fericite vor cădea pradă tiranilor, dar tu înflori-vei mare și liberă... și în veci tiranii trufași nu te vor stăpâni și oricât ura de încerca să-ți plece capul, ei numai vor aprinde mânia-ți generoasă...», iar refrenul care încheie fiecare strofă e «Britanii niciodată nu vor fi sclavi».

GÂNDIRE.

*In după-amiezile cuminți de toamnă
Când stau în brațe de cerdac
Cu ochiul dus în zări și tac
Ținându mi gândurile 'n poală,
Le-alint încet, ca un părinte
Ce-și mângâie copiii,
Cu mâna bună și domoală,*

*In zori sglobii de crud Florar
Pășind prin lanul plin de rouă
Mi e-așa de proaspăt gândul clar,
Puternic, par' că de oțel
De simt c'ași spinteca în două
Intregul cer cu el ...
Să-mi fie cer gândirea mea.*

*Și când, în preajma serii
Auzul meu surprinde
Șoptitul primăverii
Mi s toate gândurile-o horă
Si noră ...*

*Când cu ciocanul lui de soare
Un cui aprins de raze
Apusul bate 'n fruntea mea,
Gândirea mea-i copleșitoare
Și sunt plecat adânc sub ea ...*

*Iar când, îmbelșugat și plin
De gândul lung și mult gândit
Pășesc încet pe drumuri vechi,
Mi-e gândul copt ca un ciorchin
Și-ași vrea să-l pun după urechi
Ca lumea să-l culeagă ...*

*Când noaptea 'n veghea mea târzie
Gândirea largă o boltesc
Asupra lumii 'ngenunchiate sub vecie,
In gândul meu e toată firea
Și 'nfășurat pe gândul meu,
Sunt nesfârșit, sunt gând și eu ...*

VINTILĂ RUSSU-ȘIRIANU.

pays». Lucrul este în mare parte adevărat și astăzi și în aceasta literatură lor ne arată firea deosebită a acestui popor.

Dragostea de contraste care formează fondul humorului, contrastul între ceea ce se spune și felul cum este spus sau contrastul între lucrurile care se alătură, fără legătură logică între ele, excentricitatea aceasta se vedește în toate domeniile vieții la acest popor, despre care unul dintre cei care l-au cunoscut mai bine, scriitorul american Emerson scrie în opera sa *English Traits*: «Caracterul compozit al Englezului arată o origină amestecată. Orice lucru englez este o fuziune de elemente depărtate și antagonice. Limba e amestecată — trei limbi, trei sau patru neamuri; — curente de gândire sunt contrarii: contemplație și îndemănare practică, intelect activ și conservatism mort, spirit de întreprindere care se întinde peste tot pământul și o dragoste cucernică pentru vechile obiceiuri.. un popor risipit prin războaie și afaceri pe toată suprafața pământului, dar plin de dor de căminul părintesc o fară de extreme».

Același caracter ni se mai înfățișează în literatură în coexistența

la același autor, de multe ori în aceeași operă, a două lumi deosebite: lumea realității celei mai brutale câteodată alături de lumea viselor celor mai fantastice și mai azurii, în care însă știe să ne facă să credem prin *detaliile* de viață reală ce apar din când în când, așa încât uneori nu vezi unde se sfârșește visul și începe viața. Același contract ne apare în faptul că acest popor, la care simțul realității practice e mai dezvoltat decât ori unde, este în același timp creatorul celor mai mari opere *utopice*.

Insistența asupra detaliilor este și ea una din caracteristicile humorului, care nu provine dintr'o scăpărare de spirit, ci de foarte multe ori dintr'o înfățișare amănunțită a unei situațiuni comice sau a unei personagiu. Această iubire a amănuntului este încă una din trăsăturile principale ale sufletului englezesc. În literatură această tendință a dat după Swift și Defoe începuturile romanului modern. cu descrierile și analizele sale minuțioase; ea apare însă în toată viața Englezilor și a făcut din ei un popor practic prin excelență, după cum s'a vădit și în filosofia lor inductivă și analitică, care încă

din vremea scolasticilor a crezut totdeauna mai mult în realitatea faptelor, decât a ideilor, și a făcut din cugetătorii lor niște premergători în această direcție: e destul să cităm numele celor doi Bacon, pe Locke, Hume etc.

O altă trăsătură caracteristică a literaturii engleze este dragostea pentru natură. Și aceasta apare aici mai de vreme decât ori unde aiurea, o găsim din cele mai vechi timpuri, chiar la Beda și la vechii scriitori anglo-saxoni, o găsim la toți scriitorii englezi dealungul timpurilor, mai mult decât în oricare altă literatură. Am putea chiar zice că sentimentul naturii, așa cum îl aflăm în toate literaturile secolului al XIX-lea, s'a născut în mare parte supt influența literaturii engleze, care a întărit schimbarea produsă în sufletul european de Rousseau, și a făcut pe oameni să admire natura adevărată, așa cum este ea dela Dumnezeu, și nu natura potrivită pentru gustul lor de oameni, înfățișată în forme geometrice ca în parcurile lui Ludovic al XIV lea. Parcul englezesc, în deosebire de cel franțuzesc, este și el o dovadă că acest fel de a vedea corespunde spiritului public în Anglia, ca și orașele grădini

care se înmulțesc tot mai mult acolo și petrecerea în mijlocul naturii și nu în locuri închise, sportul în aer liber, caracteristic mai ales acestui popor.

S'ar mai putea de sigur spune și altceva despre unul sau altul dintre scriitorii englezi și firește că unele din cele spuse mai sus se potrivesc până la un punct și altor literaturi; caracteristic însă pentru literatura engleză este amestecul acesta deosebit și mai ales *intensitatea* acestor sentimente, care dovedește că ele sunt născute din însuși sufletul poporului și nu sunt doar produsul unei imitațiuni sau al unei mode trecătoare.

Dragostea de patrie și de libertate, revolta împotriva nedreptății, o religiozitate adâncă din care se naște preocuparea de problemele mari ale conștiinței, iubirea de adevăr, de natură și mai cu seamă iubirea de oameni, înfățișată de cele mai multe ori cu acel surâs binevoitor al humorului, iată ce putem învăța mai ales din cea mai veche literatură modernă, în unele privințe mai mult decât din oricare alta.

P. Grimm.

IMPRESIONISMUL ȘI PARASTASUL LUI.

Din Italia, tânărul pictor Aureliu Băeșu, ne trimite rândurile de mai jos, asupra impresionismului defunct, obținute de la distinsul romancier și critic de artă Ugo Ojetti cu prilejul apariției unui volum francez despre Renoir; și însoțită de o scrisoare a dlui Ojetti, prin care se autoriză publicarea exclusiv „Gândirei”.

Renoir, fondatorul, apostolul, zeul impresionismului de altădată, ne spune:

— „În anul 1883 ajunsesem a cunoaște impresionismul foarte profund, trebuie însă să vă mărturisesc că nu știam nici a picta, nici a desemna. Mă găseam ca într'un labirint. Am făcut atunci o mare descoperire, cea care pentru un pictor ar fi însemnătatea muzeelor. Această descoperire, am făcut-o cetind o cărticică cumpărată de la un negustor de cărți ambulant.

O carte de Cessina Cessini. Astăzi noi suntem cu toții genii, fie, dar adevărat este că nu suntem capabili de a desemna o mână, nu cunoaștem bine meșteșugul.

Ducându-mă la Florența, pentru a vedea *Madona della Seggiolla*, mă găsis în fața celei mai libere picturi și mai solide, mai simple și cu o mai mare putere de viață. Brațele și gamba, colorația cărnei adevărate; o mișcătoare expresie de tandreță maternă...”

Pentru a crede acestea, să deschidem cartea lui Vollard, asupra pictorului *Augusto Renoir* mort în 1919 la 78 de ani. (ed Cres. Paris 1921).

Di Ambrogio Vollard, la Paris, este un negustor de artă modernă cum puțin avem în Italia; nu pentru că ar cunoaște toate secretele artei, ale artiștilor, ale clienților, nu pentru că e îndrăzneț, tenace ca un adevărat colecționar cu bun gust; dar

pentru-că știe să scrie și o carte. Acea scrisă acum 2 ani despre *Cezanne* era foarte bună; aceasta relativă la *Renoir* este și ea destul de distractivă și interesantă.

Cezanne a fost un martir al artei sale, pasionat, scrupulos și torturat pentru că își propunea probleme prea înalte și departe de forțele sale. *Renoir* este dimpotrivă, un om fericit, fecund, simplu și candid... Lucra de dimineață până seara, chiar când reumatismul îl ținea paralizat în scaunul său jumătate de corp; era satisfăcut în puținele-i ore de repaos de lectura vreunui roman de *Dumas Tatăl*, sau de vre'un spectacol de varieteu la *Folies-Bergér*.

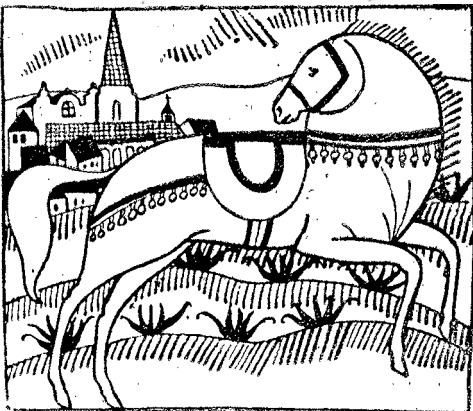
Aceste 2 cărți își reflectă bine cele două subiecte.

D. Vollard intervine cu ideile sale, povestind însă, ceia ce a văzut și a auzit cu o maliție pe care se știe stăpân. El, negustorul furb, egoist și bogat ne vorbește despre acești pictori, despre conversațiile lor, confidențele lor și despre sufletele lor impresionate.

Într'un capitol al acestei cărți despre *Renoir*, mefistofelicul domn Vollard, întreabă pictorul relativ la teoriile impresioniste și fiecare întrebare a sa, corespunde de fapt unei fraze mai dinainte explicată de cărțile lui *Mauclair* și *Lecomte* asupra impresionismului.

Aceasta, bine înțeles d. Vollard nu a spus-o pictorului, pentru a nu-l intimida. S'a mulțumit să întrebe foarte pe departe... Și ades pictorul se ridică, protestează contra vorbelor d-lui Vollard, deși cele mai multe din întrebările sale nu sunt de cât citații precise, cu pagina respectivă notată, din *Lecomte* sau *Mauclair*.

— „Meritul impresionismului a fost atunci, de a se scoate negrul

STANȚELE LILIACULUI

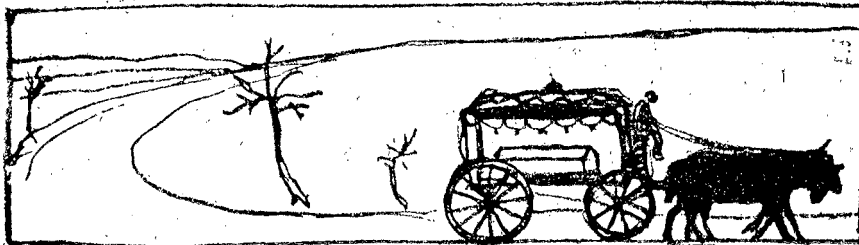
Când înflorește liliacul
În stufuri albe de oraș,
Pe culmea gândului îmi arde
Ca licărirea din mansarde
Un suflet fără de locaș.

Reînflorește liliacul,
Dar visul tremură 'n zadar...
Eu duc arome purtătoare
De clipe binefăcătoare,
La fiecare solitar.

Reînflorește liliacul,
Uitat, uscându-se 'n pridvor:
La geamul fetelor sărace,
Eu cânt romanța 'n care zace
Crucificarea unui dor.

Reînflorește liliacul
Și nostalgia vine 'n val
Eu mă revăd copil de șatră,
Cu o pisică lângă vatră,
Bătând un ciardaș în țimbal!

MIHAIL MUNTEANU

Liniște de Toamnă.

*Livada e-un templu ce zace'n ruină . . .
Și-o creangă plecată, cu ochi de rugină,
Privește spre lacul din satul din vale,
Privește spre unda înceată și moale . . .*

*Iar noaptea coboară cu-aripetele sumbre
Pe casele albe, pe triste năluci . . .
Și cioarele negre — coroane de umbre —
Se lasă tăcute pe vechile cruci . . .*

*Iși picură toamna parfumul de moarte
Din razele lunii ce'n mine ajung . . .
Și liniștea crește, — pe lanuri, departe,
Pustiul s'aude cum bate prelung . . .*

*Căci stinsa-mi visare pe ceață și scrum.
Pe marea cu valuri murdare și sure,
E dusă, acolo, spre fund de pădure,
De barca tăcerii cu pânza de fum . . .*

ALEXANDRU N. NANU.

care nu este o culoare și a o înlocui cu albastrul de Prusia..."

— Negrul nu este o culoare? — răspunde Renoir. — Dar Tintoretto a spus că este cea mai frumoasă culoare din toate! Și eu am detestat totdeauna albastrul de Prusia!

Scena farsescă ține zece pagini, reapărând ici și colo în fiecare capitol.

Adevărul? Instantaneia impresie a luminei care tremură, palpită, fuge? — „Corot! Corot putea face ceia ce voia el. El știa să îndrepte natura, își gândea compozițiile în atelier și își termina peisagiile în atelier.

Astfel a știut a reda natura cu o putere de realitate, la care nici un impresionist nu a ajuns..."

— Culorile pure, galbenurile, portocaliile, rosele, turchinele, veronez, puse unul după altul, așa e că se unesc nu pe paletă, ci în ochiul spectatorului, cum făcea Watteau?

— „Nu ați văzut nici odată un tablou de Watteau? răspunde Renoir Priviți-l măcar cu ochelari; nici o culoare pură, toate mixte. A da, pictura are virgule și puncte. Toate acele tablouri au devenit negre. — Ași vrea să văd eu *Cena di Veronese* pictată în puncte... Și

le-am dat cu voe fără voe publicului și chiar nouă pictorilor, aceste fabule ale picturii noi. A picta negru și alb cum picta Manet sub influența spaniolilor, sau a picta luminos pe luminos cum a pictat mai pe urmă sub influența lui Claude Manet, ce înseamnă? Înseamnă, că Manet, cu negru și cu alb, era mai stăpân pe pictura sa. Nu sunt formule în artă. — Duceți-vă cu formulele voastre în fața naturii; adevărul vi le izbește la pământ“.

Și așa înainte. Toți acești critici, francezi, italieni, germani, cari mai întâi un impresionismul, pe urmă cu toate celelalte *ismuri*, până la expresionism, au fabricat teorii noi, jumătate de secol, închizând ochii pentru a deschide gura, toți acei filozofi cari nu pot deosebi un tablou în ulei de altul în pastel, un tablou de *Guardi* de altul de *dall'Oca* și scriu manuale de estetică: simplul și sincerul Renoir îi analizează și îi distruge prin dl Vollard.

Însfârșit se ajunge acolo că, aceeași istorie a artelor din ultimii 50 ani, ar trebui să fie rescrisă din nou, privind tablourile în față și nu stampele de pe tablouri. Este po-

sibil de exemplu de a pune sub eticheta de impresionism tot aerul, lumina radierea luminei, praful violet și cipria albastră; *Manet și Degas*, pictorul *Olimpiei* și pictorul *Lecției de dans*? Primul s'a format sub *Velasquez* și *Goya*, al doilea sub primitivii toscani și japonezi.

Primul, puternic, hotărât, finit, al doilea agresiv, epigramatic, mai mult în pictură ca în cuvinte. Deschideți cărțile lui *Mauclair* sau *Pica* capitolul asupra impresionistilor. *Manet și Degas* sunt în prima linie. Și pentru că a trecut în tinerețe cu puține pânze aproape de *Manet*, punem între impresionisti pe același *Cezane*, care a fost primul, ce le-a întors spatele și a cercat din praful lor, să găsească pietrele pentru reconstituire.

Pentru câți încă, *Gustav Courbet* nu e primul între inovatori? Pentru că inovatorii rechiamă pictorii la subiecte reale, contemporane; ca și cum *David*, *Ingres*, *Delacroix* nu pictaseră 100 de portrete și scene realiste, văzute și observate direct? *Courbet* era încă în tradiție. — este declarația lui *Renoir*, și are dreptate.

Pissaro, *Maret*, *Lisley*, la acești 3 peisagiști se reduce cu timpul, grupul adevăraților, sincerilor următori ai impresionismului, fiindcă, cine pictează, cine știe picta figura omenească, voește s'o desemneze, s'o construiască, să-i modeleze forma, caracterul și nu se poate mulțumi, a da numai o impresie fugitivă, descriind doar cu o rază un simplu reflex. Și între teoriile impresioniste și figura omenească care este principalul scop al picturii, poate fi o tranziție provizorie, dar nu o legătură. *Renoir* a fost pictor de figură. Puținele sale peisaje, în mici penelate verzui, roze, galbene, albastre; *la Yole sulla Senna* sau, *il canal Grandi di Venezia*, îl pun între impresionisti, însă în a 2-a sau a 3-a categorie.

Ca pictor de figură din 1870—1890 sau mai jos de aci, el e un maestru foarte original și știutor; larg, rotund, aeric, luminos, sănătos; o penelatură francă și sigură, o moliciune senzuală, puțin desfăcută, care ne amintește admirația sa pentru *Rubens*, o colorație ușoară și vaporosă, aducând în ulei ceva din fluiditatea aquarelei, o forță de caracter mai mult grațioasă și timidă decât profundă, de o compoziție puțin monotonă și cam rotundă, însă solid echilibrată în dreptunghiul ramei. *La Baquante col cagnolino*, în picioare, goală,

pe fondul verde de pădure, o altă femeie culcată o privește printre gene. *Galoppatojo al Bois de Boulogne* în Muzeul din Hamburg, renumitul *Palco al teatro* în 1874 atât de elegant și delicat, în penumbră, pe fondul roș (matone), care e imprăștiat și în primul plan: *La Bambina atento* 1875 cu șal culoare turchino, *Portretul Dnei Carpentier* cu copii, în Metropolitan New-York; *Il ballo a Montmartre* 1877 în Luxemburg; *La Colazione deicanotieri* 1882 și *Bagnantele* 1885; bine desemnate, bine construite; sunt opere cari au deacum locul lor în istoria artei franceze și nu le pierdem nici cu schimbul modei, nici cu al teoriilor.

Între 1890 și 1900 Renoir face un pas. Proclamă marele lui devotament pentru clasiți, părăsind impresionismul, care a fost de fapt în mare parte confortul și mijlocul ușor al pictorilor fără desemn, fără volum, fără culoare și fără caracter, al pictorilor inamorați de toată nimica, de calea cea mai scurtă în artă și care îi pune repede sub ceață. El nu știe să picteze decât după natură, după model; însă acum natura fuge ca un nour, de sub degetele lui obosite. Caracteristică *Bagnantelor* lui grase, se fixează într-o vultură rotundă, cu fruntea joasă, zigomaticii largi, ochii îndepărtați, nasul scurt, gura deschisă, mâinele și picioarele lungi și cum spun fotografiile seamănă cu manechine de lână. Culoarea monotonă, lividă, înghețată amintește porcelanurile pe care le picta de mic, verde albastru, violet, roș, etc. El, când voia, și nu părăsea singurul mijloc de a acoperi pânze și

pânze, picta tot așa cum cânta o pasăre, găsea contururi frumoase, compoziții sinuoase, din tinereța sa „*Toletta della bagnate* care dacă nu mă înșel a fost expusă în 1900, având servitoarea așezată în poia imbăetei, cu bucle mari de păr una la dreapta alta la stânga armonizate cu o moliciune veneziană. Însă cele mai multe din picturile sale în ultimii 20 ani pot fi admirate, doar de negustorii cari le cumpărau; mai întâiu *Vollard* și de snobii care se uitau la jscălitură și nu la pictură.

De la el acum nu mai era nimic de învățat, decât doar puternicul amor de artă. Medicul îl sfătuia să lucreze mai puține ore pe zi, căci prea își consuma forțele, vomita membrele îi erau reumate; *Renoir* răspundea; „Dar nu am timp să pictez“ și ridicând din umeri, se lasă să recadă în scaunul lui de infirm, înaintea șevaletului.

Scump și senin bătrân, în plin răsboi, primind veste că cei doi fii ai lui sunt răniți, nu descurajează, nu blestemă, nu se îndoiește ci își continuă înainte lucrul, cu mai mare râvnă, ca o mare datorie, ca o necesitate pentru el și pentru patria lui.

Francez până în fundul oaselor inteligent și însuflețit, atât încât răspunde unui critic care îl laudă pentru calitățile tipice-franceze în arta sa:

— Sunt fericit de a aparține școlii franceze, cu aceasta însă nu voesc să proclam superioritatea școlii franceze între altele: doresc să zic, că voesc să fiu francez din țara mea și atât

Cuvinte pe care mulți artiști italieni tineri și bătrâni, ar trebui să le mediteze adânc. UGO OJETTI

IO carte bine venită.

DREPTUL CIVIL AL ȚINUTURILOR ARDELENE ȘI UNGURENE ÎN COMPARAȚIE CU DREPTUL CIVIL ROMÂN.

(Tipografia Bernat.
Cluj, 1920. 391 pag.)

Cursuri ținute de profesorul universitar Camil Negrea, la facultatea de drept din Cluj.

Tipărirea cursurilor este un obicei bun și d. Camil Negrea, profesor de drept civil la facultatea juridică din Cluj, este în tradiția profesoriilor conștiincioși. Adjectivul acesta nu trebuie să sune pe nimeni: când dascălii universitari ai celorlalte facultăți nu găsesc timpul material, necesar revizuirii cursurilor, care au rămas, după zeci de ani, la forma primei ediții litografiate, cursul tipărit al domnului Camil Negrea, dovedește mai presus de toate că profesorul este un om conștiincios. În felul acesta domnia sa iese din atmosfera adulatoare a studentimii și se prezintă celor desinteresați și neînvidioși ca să-l consacre.

D. profesor Camil Negrea e în tradiția bună.

Lucrarea domniei-sale, după cum indică titlul, este un curs de drept civil comparat. Desigur că un asemenea tratat este cât se poate de bine venit, — literatura noastră juridică necunoscând decât prea puține monografii de drept comparat — mai cu seamă fiindcă prezintă la un loc cele trei sisteme de drept cărmuitoare ale raporturilor sociale din România întregită. Nu trebuie dedus însă din acestea că „*dreptul civil al ținuturilor ardelenne și ungurene în comparație cu dreptul civil român*“ ar fi făcut în vederea unificării legislative, și că ar continua și complectă studiile începute în primăvara trecută de d. profesor D. Alexandresco prin «*Trinbuna Juridică*».

Lucrarea domnului Camil Negrea se adresează în primul rând studenților; este prin urmare o lucrare didactică și de aceea domnia sa evită să tragă concluziunile din jux-

tapunerea textelor celor trei coduri: austriac, maghiar și român.

Ținând seamă de bogăția și varietatea materiei cuprinsă în acest volum, lăsăm compendiilor, — care nu vor întârzia să apară, dat fiind calitățile superioare ale lucrării — sarcina de a o rezuma și ne mulțumim să-i indicăm doar scheletul.

În prima parte, introductivă la studiul dreptului civil, d. Camil Negrea expune câteva principii generale ale dreptului ca știință; iar în partea doua a lucrării sub „câteva capitole din teoria generală a dreptului civil“ domnia să tratează: 1) persoanele firești 2) persoanele juridice 3) teoria generală a lucrurilor 4) teoria generală a actelor juridice, așa cum rezultă din cele trei coduri.

*

În ceea ce privește partea doua a lucrării, observațiile noastre vor purta în special asupra metodei. Cunoașterea exactă a textelor și un pătrunzător spirit de analiză au dat definitivul capitol al persoanelor juridice. Domnul Camil Negrea este un eminent exeget. În ceea ce se atinge de interpretarea textelor domnia sa este neîntrecut. Sub acest raport lucrarea domniei sale va fi o călăuză sigură practicienilor. Nu socotim însă ca exegetica, chiar într'un tratat de drept comparat, să fie metoda preferabilă.

E drept că recunoscând superioritatea sistematizării d. Camil Negrea, declară că o va aplica, dar nu e mai puțin adevărat că domnia sa o cam neglijează. Exact, d. Camil Negrea aplică în studiile sale, o sistematizare a exegezei. Fixarea metodei autorului nu este o discuție odioasă: să ținem seama că ea impune calitățile și defectele lucrării.

Așa, ca să revenim la cartea domnului Negrea, metoda domniei sale îi explică lipsa de aer și de perspective. Procedului domniei-sale îi corespunde lipsa unor teorii generale, lipsa principiilor fundamentale, cu care ne-au de-

prins clasicele tratate ale lui Aubry et Rau și Planiol. Domnul Camil Negrea desprinde teoria generală din texte. Vorbind de persoană și analizându-i atributele, domnia sa omite patrimoniul ca atribut specific al personalității, pentru a-l aminti în capitolul lucrurilor (universalitățile). Făcând teoria generală a neretroactivității, din motive didactice, se neglijează legile penale, financiare etc, ca nefiind de domeniul dreptului civil. Noi credem însă că cel mai bun metod pedagogic este să nu lăsăm lucrurile explicate pe jumătate.

Cartea domnului Negrea este o lucrare didactică; criteriile de deosebire trebuie prin urmare să fie cât mai precise. Ori această precizie necesară, de cele mai multe ori nu o pot da textele de lege, care au atâtea defecte de redactare. Cu tot criticismul interpretării admirabile a domnului Negrea, ne îndoim că studenții, în fața celor trei sisteme, vor ști clasificarea lucrurilor în dreptul civil. Sistemul legiuitorului nu este satisfăcător, fiindcă procedează pe cale de enumerațiune nu pe cale științifică și d. Negrea urmând de aproape legiuitorul involuntar a săvârșit greșeli.

Aceasta este singura obiecțiune serioasă ce se poate aduce părții a doua a lucrării domnului Negrea.

*

În ceea ce privește introducerea, remarcăm în primul rând următoarea definiție, nesprijinită pe vreun text de lege, : „*Vorbim despre ficțiune, când se prevede, că vre-o regulă fixată pentru un anumit fapt să se aplice asupra altui fapt neasemănător celui dintâiu*“ (pag. 7 numărul 7).

Desigur că această definiție numai prin claritate nu se remarcă. Și să nu se creadă că e singura definiție de soiul acesta; la pag. 74 No. 65 în fine, vorbind de statutele mixte se spune că erau ca cele „cari n'aveau de obiect nici persoane, nici lucruri“ pe câtă

vreme B. d'Argentré, părintele acestor statute mixte le-a botezat „casus mixtus de personis et de rebus“ ceace nu este tot una.

La pag. 17 No. 17 găsim următoarea clasificare a uzului, după funcțiile care le îndeplinește: imitativ, interpretativ și *abrogativ*. La știința noastră, uzul îndeplinește o funcție: poate fi un normativ al raporturilor sociale în lipsă de text expres; dar afirmațiunea că o creațiune spontanee a dreptului are virtutea de a abroga un text de lege, fie el căzut în desuetudine chiar, aceasta este erezie juridică. Diferite jurisprudențe franceze au fixat chestiunea; nici un glas autorizat în doctrină la știința noastră nu a susținut afirmațiunea aceasta.

*

D. profesor Camil Negrea, nu ne îndoim că la a doua ediție a lucrării, pe care nu o vedem prea depărtată, va stăruii mai mult asupra lacunelor mici și mari, care s'au strecurat în cartea domnieisale. Chestiuni de însemnătate celor, pe care le-am relevat mai sus, merită o expunere mai complectă, o discuție mai largă, aceasta în interesul chiar al calităților bune pe care le are lucrarea domnieisale. Cu ocazia aceasta s'ar putea complecta printr'o mai largă punere la contribuție a lui Planiol, introducerea istorică la codul civil francez, din care în introducere s'a omis activitatea lui Colbert. Oricât de puțină stimă ar avea d. Negrea pentru metoda istorică, ordonanța din 1667 ca să nu mai amintim și pe celelalte omise ale cărei dispozițiuni au trecut în articolele privitoare la starea civilă, ar trebui cel puțin amintită odată.

În treacăt mai amintim că termenii ca: „faptic“ „clauzulează“, „obligational“, „drepturi sperate“ și construcții ca „norme în raport către...“ ar putea să lipsească din a doua ediție, fără nici un prejudiciu didactic.

O. M

ISAAC.

Noembrie 10 Poiana Negrei.

După două ceasuri de drum, am pătruns deodată în ținuturi necunoscute. Știam demult că părțile acelea ale județului sunt sălbatice și sărace. Nu-mi închipuisem nici odată însă, că la două poștii de calea ferată, unde de trei ori pe zi se încrucișează vertiginos expresuri cu vagon restaurant, vagon de dormit, calorifer și tot confortul celei mai desăvârșite civilizații, se mai pot descoperi ponoare atât de uitate de Dumnezeu și de binecuvântata administrație stăpânitoare.

Drumul se infunda în viroage cleioase după atâtea săptămâni de ploaie, urca dâmburi strâmbe, se înșiruia nesfârșit peste câmpuri pustii și jalnice într'acest asfințit de toamnă.

Peste podețele surpate, caii abia târau trăsura cu roțile încărcate de noroi, încordau din greu streangurile putrede și nu odată ovreiu cu mantaua udă a trebuit să coboare, blestemând în limba-i plângătoare, pentru a înoda hamurile rupte și oricurile desprinse din cue. Pe coverca de piele ploaia picura monoton. În legănarea smuncită a arcurilor încercam să ațipesc pentru a amăgi timpul. Dar glasul răgușit al jidovului nu-mi da răgaz. Și ochii zădarnic căutau în priveliș-

tele sure ale culmilor să-și găsească ademenire. Dealurile se perindau unul după altul, negre, sterpe și identice; fără păduri și fără conace, mohorâte și moarte după perdeaua neîntreruptă a ploii. În văgăuni se zăreau pe alocuri iazuri năpădite de papură și stuf, cu apele plumburii, fără luciri și fără sboruri de pasări. Ajungeam parcă la un capăt de lume. Dincolo de orizontul încercuit de neguri nu mai putea fi soare, lumină și înveselire.

Târziu, din depărtările necate de apă străbătură lătrături de câini. Undeva, în ploaie, ne apropiam de sălașuri omenești, un sat, adăpost înșfârșit. Ovreiu învârti mai înversunat biciul. Intoarse fața cu barba udă și-mi strigă bucuros:

— Gropniță... la crăsmă la Hoscâl, odaie... Vântul și ploaia îi smulse cuvintele risipindu-le fără legătură, dar împărășii bucuria. Un pat cald, o mâncare ferbinte și un acoperiș, însemnau într'acel ceas cea mai ademenitoare făgăduială. Și când caii cotiră pe ușița mocirloasă a satului, printre casele cu ușile închise și cu ferestrele întunecate, de nerăbdare calea îmi păru fără capăt. Lung sat, sărac sat. Nici o livadă. Garduri de salcie, câte-va căpiți de fân ici colo, șire ude de pae, câte-va glugi de strujeni, și câni lătrau întărâtați la fiecare poartă. Nici o țipenie de

om. În ogrăzile băltoase, cară dejugate, părăsite în ploaie, viței mugind sub șoproane sparte. Noaptea cobora repede, părea că mă cuprinde undeva, departe, într'un ținut african, pustit după o harță între triburi.

Așa am ajuns la cărciuma domnului Hascâl. Ovreiu m'a întâmpinat cu plecaciuni, frecându-și palmele, netezindu-și barba întunecată, strigând unei fetișcane să aducă mai repede focul din salonașul din fund, ajutându-mi să desfac încheeturile ude ale hainelor care se împotriveau degetelor mele amorțite. Era o sânguință să-mi fie pe plac și într'ajutor, atât de slugarnică, încât domnu Hascâl îmi strică dela început cheful. Cum mă împingea »în salonașul din fund« din dugheana cu șiragurile de covrigi, sub grinzile afumate și cu măsurjele de zinc rândulte la teighea, nu se putu opri să mă întrebe șoptit între două uși:

— Ceva ispecție? nuu?

A! mi-am zis, mă asemne cu vre'un atotputernic care descalcă din când în când în aceste pustii locuri, cu îndatoriri misterioase și groaznice. Socotind că nu-i cuminte pentru buna mea găzduire, să-i risipesc bănulala, am făcut cu mâna un gest nehotărât, care putea fi înțeles la nevoe și ca un semn de discreție oficială. Așa, știam cel puțin, că domnu Hascâl are să-mi dea culcușul cel mai meale și are să taie gâsca cea mai grasă...

Mică odaie de oaspeți a ovreiuului, aerul cam închis, noroc de gutuile de pe dulapuri, care împrăștie miresmă tomnatice și gospodărești. Dar strașnic foc! Rămas singur mi-am tras un jilț la gura sobei și mi-am desmorțit încheeturile îndelung, cu ochii țintă la salamandrele flăcărilor, fără gânduri, cu mulțumire a aceia neprețuită a animalului pus la adăpost. Afară se auzea ploaia cernută fără istov, glasul birjarului dereticând ceva în jurul trăsului; vântul sgâlțâind o poartă în încheeturi. Ce vreme, ce vreme! Și ce bine să te dogorească jarul, tihnit fără grijă, între brațele moi ale unui jilț, în așteptarea unei cine ferbinți. Domnu Hascâl îmi aduse deocamdată o lampă de faianță pentru zile mari, scormoni focul și privi cu mulțumire de gazdă rânduiala lucrurilor. Își netezi barba neagră, așeză pe masă câte-va rame turburate dela jocul

lor, șterse cu mâneca o urmă de praf nevăzut... În prag își aminti:

— Poate doriți un rachiuaș? Am un coniac tare fain.. Masa întârzie până vine soția me... trebuie să cadă din moment în moment.

N'aveam poftă nici de coniac, nici de nimic alt. Domnu Hascâl se mâhni și închise ușa cu încetineală ca la odaia unui bolnav. Era deprins se vede cu caprițiile atotputernicilor, printre cari mă rânduise.

Mă desmorțisem de-albinelea. Incepea acum să-mi fie urât. Și încercai pentru a înșela timpul să privesc mai de aproape, podoabele din «salonașul» ovreiiului.

Fotografiile mărite în ateliere de provincie; ovreice bătrâne ca părul netezit și cu linia albă a cărării în mijlocul creștetului. Perechi de tineri înșurăței, țapeni și stângaci înaintea obiectivului, strângându-se neîndemânatec de mână. O galerie mută, de necunoscuți, în vestminte de sărbătoare, cu surășul comandat și cu pecetea neamului în figură. Unul repetat cu deosebire. Un cap osos și voluntar cu nasul subțire, cu bărbia pronunțată din caleafară, cu privirea aceia îndrăzneată și stăruitor de obraznică, a ovreiiului hotărât să-și facă drum cu orice preț. Figura mă interesa. Se multiplica prea numeros la diferite vârste și sub diferite înfățișări încât îi puteam reconstitui cu ușurință istoria vieții. Aici pe cartonul decolorat, adolescentul cu uniformă de școală, cu o carte pe genunchi și cu ochii țintuiți în gol. Apoi câteva fire de mustață și un păr lăsat să crească cu sălbătăcie; o carte mai groasă pe masa fotografului, aș paria, Bebel Marx sau Lasalle. Alături schimbare desăvârșită; buzele rase, părul tăiat scurt, ochiul mai ager și întors pe pământ dela reveriile cărturărești. M'am apropiat să deslușesc inscripția fotografului; trebuia să mă aștept. Imaginea venea din America, Tânărul meu trecuse așa dar oceanul, în pământul făgăduinței să silească mai îndrăzneț încetineala norocului. De două ori orașul schimbat. Apoi cartonul mai mare, atelierul mai de frunte, privirea mai împăcată și îmbrăcămintea mai scumpă. Fără vre-o explicație din elocvența imaginilor se putea înțelege că norocul a început a surăde. Și încercai să-l închipui, acolo, în orașul groaznic cu zidurile până la cer, străbătând furnicarul de lume grăbită, spre comp-

touarul unei bănci ori unui magazin cu douăzeci de etaje înălțate până la cerul fumegos...

M'am întors la jelțul din fața focului și dogorindu-mi genunchii la fiacără, m'am lăsat cucerit de gânduri invidioase și amare. Iată, — mi-am zis — cine se ridică peste trândăvia noastră. Din aceste trândăvuri cu drumurile desfundate și cu satele sălbatece, unde traiul oamenilor nu se deosibește mult de cel al vitelor de jug, o mlădiță din neamul domnului Hascâl îndrăznește să pornească în toată lumea pentru a birui viața, și birue. Cei din bordeele care abia se înalță deasupra pământului la marginea drumului, se mulțumesc cu mai puțin. Răscolesc cu pluguri tocite câteva brazde, așteaptă dela voia Domnului ploaie și ninsoare la vreme potrivită, dorm la un loc cu vitele, străbat din când în când prin noroaie până la cel mai apropiat târgușor, jalnic și ticălos care lor li se pare o minune; când au punga plină lasă prisosul la crășma domnului Hascâl, știu de frica jandarmului; sânt babe care n'au văzut tren și moșnegi care socot automobilul o născocire diavolească și spurcată. Se înmulțesc și mor ca o turmă. Se dușmănesc între ei, se poartă pe la judecăți, se înjunghie dela un răzor de hotar, jelesc cu tot atâta durere pierirea unei juncane ca și moartea unui prunc. Și domnu Hascâl își freacă mâinile și face socoteli. Altul străbate mări și țări pentru a infiripa o mai grabnică avuție. Chiar și madama domnului Hascâl, pe această vreme crâncenă, când un suflet creștin n'ar alunga un câine afară, nu se aciuză acasă și străbate o poștă de drum, pentru a se întoarce noaptea, în căruță cu câteva legături de lână, de ouă, de paseri ori mai știu eu ce alte bunătăți, cu viclesug târguite.

Așa gândeam încălzindu-mi oasele la focul ovreiiului, sub zâmbetul cu buze subțiri pe care mi-l arunca din cadre tinărul de peste ocean.

Mă învăluia o toropeală dulce; iar sgomotele de afară, ușile trântite, șopatele din antret, lătratul plin și rustic al unui dulău, în răstimpuri; toate se învălmășeau de parte și nehotărât, între hotarul somnului și viață. N'am prins de veste, nici când a «căzut» madama domnului Hascâl, nici când s'a scurs timpul. De aceea am tresărit speriat când o mână băjbăi la ușa căutând mânerul. Madama dom-

nului Hascâl, abia desmorțită de frig, cu obrajii îmbujorați, venea să-și ceară ertare de aceste întârzieri necuviincioase. Uitase de cină. Îmbrunându și mâinile grase, Madama Iza, aduse cerul mărturie că numai necazuri foarte mari, au făcut-o să-și piardă într'atâta cum-pătul. Apoi întorcându-se deodată spre cadrele tinărului din America, izbucni pe neașteptate într'o tânguire femeiască, smulgându-și părul sur de pe tâmple.

— Izaac! Izaac; tare mai ești tu cupil ninorocit!...

Mărturisesc, mai întâi că această izbucnire nu mi'a înduioșat de loc. Din potrivă. găseam îndestul de prost gustul madamei Iza, să-mi turbure tihna mea așa de dulce dela gura sobei cu o tânguire pe care rotunjimea ovreiceii, glasul subțire și vocabularul stălcit de jargon o face mai mult înveselitoare decât jalnică.

Am crezut totuși de datorie, să mi iau o înfățișare de vădită mâhnire și rostii la întâmplare câte-va cuvinte de îngrijoare prefăcută.

Madama Iza, se lăsă se cadă pe marginea unui scaun, și oftă, legănându-se pe șoldurile grase:

— Isac! un nenorocit, Isac! un nenorocit!...

— Bine cucoană, încercai să mă împotrivesc, eu văd că dimpotrivă, are o nutră chiar supărător de fericită. Ce i s'a întâmplat? a jucat la bursă? I-a luat la armată? e dezertor? E... și mă oprii, ne-mai găsind ce nenorocire în afară de aceasta ar putea să mai încerce un fiu al lui Izael.

Madama Iza, dădu din cap, și repetă cu încăpăținare.

— I-un nenorocit. Isac e cel mai nenorocit!...

Istoria amenința să nu se mai sfârșească. Și așa de bun era locul meu la gura sobei! Mi îndreptai ochii spre jilț, ca spre o fericire pierdută. Fiindcă astfel îmi căzuse sorții, nu-mi mai rămânea acum decât să aflu despre ce e vorba. Cel puțin pătrundeam cu acest chip într'un ungher din vrața ovreiiului cu privirea ascuțită din cadre, care mă îndispusesese atâta seara aceea.

Așa am aflat nenorocirea tăbărită pe capul lui Isaac. Madama Iza mi-a povestit-o cu lacrimi și cu oftături greu înăbușite în pieptul domniei sale voluminos. Și m'am trezit, într'un târziu, cucerit și eu la rândul-mi de întristările sale neobosite. Într'adevăr Isaac, care surădea atâ-

de îndrăzneț din ramele trimise de peste ocean, n'avea de ce se crede prea fericit într'această viață pământească, cu toate comorile adunate acolo în lăzi de fier, cu zeci de zăvoare trainice.

Acest Isaac, fusese, după cum spunea Madama Iza, un copil minunat. Odrasla cărciumarului calic, dintr'acel sat înfundat în meleaguri sălbatice, pornise pe vremuri într'un vapor de emigranți, cu o legăturică de schimbări și cu câteva hârtii împăturite, scoase din teigheaua domnului Hascâl, și ascunse cu grijă, sub cămeșe lângă piele. De acolo de unde îl descărcase într'o dimineață cețoasă transatlanticul, cu o turmă întregă de aventurieri nespălați și famelici, scrisese dela început răvașe în spăimântate. Oamenii vorbeau o limbă necunoscută, casele înalte și înguste stau gata să se pravale; tranvaelle vuiau pe jos și pe deasupra capetelor cu larmă de fierării sfărmate; trecătorii se repezeau unii în alții, se ghionteau, aruncau capete de țigări aprinse între picioarele femeilor; era un haos, ce forfotă un viermat de oameni, o grabă și o lume atât de deosibită de tot cea ce văzuse el în sat și în lașii unde fusese la învățătură, încât feciorul domnului Hascâl se îndoise cu amărăciune că se va putea deprinde vreodată să facă și dânsul la fel; să sară și el din goană tramvaelor, să se ghiontească că trecătorii fără să întoarcă ochii în urmă, să se înalțe într'o clipită cu ascensoriile până la al douăzecileă etaj, și să arunce și el capete de țigări peste picioarele femeilor. Multe lumi, scrisori desnădăjduite au venit să turbure somnul domnului Hascâl și al mamei Iza. „Un copil așa de tânăr și senzibil, putea să se prăpădească într'o lume atât de aprigă unde om pe om nu se cruță mai crud ca fiarele în codri.

La aceste gânduri, izbucnea în plâns mai cu seamă domnișoara Malci, logodnica lui Isaac, udând cu lacrimii rotunde și ferbinți, cărțile postale cu ilustrații și cu mărci de toate culorile curcubeului. Fugea atunci într'o camară cu perdelele trase, se încuia cu teancul de scrisori și cu cărți unde stau zgrăvite aveau toate primejdiile acelei lumi teribile; și nu eșea din ascunzătoare de cât seară, cu ochii înroșiți, și cu pieptul ei mic de ovreică necrescută, încă îndurerat de suspine. Această suferință

a domnișoarei Malci, rămase mult timp singura mângăere a domnului Hascâl și a mamei Iza. Cel puțin nu păcătuiseră când au logodit pe Isaac, cu o fată așa de simțitoare și care dădea atâtea dovezi de iubire, pentru adresa lor din depărtate țări.

Mai pe urmă, mângăeri îndestule începură să aducă și răvasele Isaac se deprindea că viața cea mai nouă de acolo. Incepea chiar să pună economii la oparte. Scria despre pretenii legate cu oameni isteți și cu îndrăzneala, despre planuri înfierbântate care schimbau la fiecare lună, dar care tot trebuiau cândva să isbutească. Domnul Hascâl și Madama Iza s'au înșeninat la față. Acuma povesteau mușterii întârziți cu coatele pe teighea, toate minunile din țara acia de departe, unde feciorul lor nu se mai mira nici de edificii «colosale», nici nu se mai temea de înverșunarea oamenilor. Iar domnișoara Malci creștea, se rotunzea la piept, și la șolduri în rochiile roșii de cit se subția la mijloc, își arcură sprincene prelung deasupra unei perechi de ochi înfocați și se înfrăgezia la obraji ca o fată scutită de muncă, trairă la umbră și între perne de puf, ce era.

După trei ani, înflorise în camerele calde, ca o mlădiță rară și scumpă a lui Izrael. Răvașele se încrucișau peste ape. Aduceau dintr'o parte vești despre prospete și strălucite afaceri, despre valori adunate la Bănci și despre economii cari întreceau tot ce domnul Hascâl și madama Iza îndrăzniseră să viseze vreodată. Duceau din altă parte, semne de nerabdare și de arșiță care nu mai putea aștepta. Domnișoara Malci se îngrijea acum de femeile, frumoase, bogate și ticăloase care puteau sa-l scoată pe Isaac acolo, din minte. Și-l chema să vie neîntâziet, să scoată din satul acelu unde n'are cu cine schimba o vorbă, unde țărani moji sudue toată ziua, îi strigă vorbe urite când stă la teighea, și chiar merg până acolo cu obrăznicia, când s'au întrecut la băutura, încât întind mâinile printre sticlele cu rachiuri galbene și roșii, să o mângăie pe bărbie, ca „pe-o femeie de acelea“...

Apoi chemările domnișoarei Malci se rariră. Tinerețea obosește ușor. Depărtarea și anii îndelungați începură să presare cenușă răcită în scrisorile logodnicei. Nu se mai zăvora în camere, nici nu mai privea

cu lacrimi cuburile de piatră uriasă, de pe gravurile clăirilor peste ocean. Toate se îndepărtau, se ștergeau, pâreau fără început și fără sfârșit. Rămănea pe gânduri și acum, domnișoara Malci, la teighea sau pe banca din cerdacul cărcămei. Dar nimeni nu mai afla unde-o poartă intristările.

Cum în această vreme, pe neașteptate, s'a întâmplat în casa domnului Hascâl o rușine și o turburare multă vreme asenusă satului. Într'o dimineață Madama Iza a găsit patul domnișoarei Malci nedefăcut și fereastra deschisă. Pe-o filă de hârtie, fugară își cerea ertare și arăta foarte firesc și simplu că s'a „dus unde o chiamă inima“. Nu la Isaac, căci inima domnișoarei Malci nu încetase să reziste depărtărilor. Inima domnișoarei Malci o pofțise mai aproape, la căpitanul cu mustața neagră și cu dinții albi și puternici ca o dantură de lup, care în primăvară fusese trei luni încartiruit la cărciuma domnului Hascâl. Cum i-a fost scoasă fata din minți, ce s'a petrecut în primavara aceea sub ochii ovreilor bătrâni fără să înțeleagă; madama Iza nu putea nici acum să-si închipul. Cu hârtia în mână, în fața patului nedefăcut, o spaimă numai se deslușise, tăindu-i picioarele:

— Ce-are să spună Isaac?

Isaac are să se omoare. Isaac are să-și piardă mințile. Isaac n'are să mai poată munci.

Două zile s'au văetat bătrânii, au închis ușile dughenii să nu mai dea ochii cu această lume a tuturor destrăbălărilor. S'au rugat așteptând să li se pogoare de sus un gând bun... Apoi într'o dimineață s'a suit madama Iza în căruță cu legăturile ei, a pornit-o la târg, la neamuri mai înțelepte, și cu învățătură, la prietene pe care demult le uitase, s'a tânguit și a cerut celor cu mai multă cunoaștere a lumii, mângăere și sfaturi. De acolo s'a întors cu hotărârea să-i ascundă lui Isaac aceste întâmplări. Poate fata vine acasă. Poate chiar Isaac începe să se gândească acolo la alta. Lumea e schimbătoare. Sufletele sunt îngenunchiate întâmplărilor, Așteptarea e cea mai cuminte înțelepciune a lui Izrael... După două luni de tăcere, începură să curgă din America întrebări îngrijorate. De ce nu scrie Malci? Ce e cu Malci? E cuminte Malci? E bolnavă Malci? Și iarăși Hascâl începu să se

plimbe prin dugheană smuncindu-și barbe neagră, și iarăși madama Iza își smulse părul sur de la tâmple. Și tot dansa a găsit atunci deslegare. S'a urcat iar în căruță, înconjurată de legături cu ouă și găște, pentru neamurile cele sărace și cărturărești dela oraș. După amiază cu inima îndoită a bătut la ușa domnișoarei Malei, care se chema acum „Duduia Ninon“, și locuia într'o casă cu globuri de sticlă galbene și roșii, înfipite în rondurile grădinei dela stradă. Cele două ordonațe ale Căpitanului, romanța de la clavier care se auzea cântată în casă, aduseră dela început în sufletul Madamei Iza, intimidare și admirație. Soldații o lăsară să aștepte într'o sală cu covoare moi pașilor și cu cadre aurite și necuvincioase pe pereți. Clavirul tăcu și Duduia Ninon răsări în ușe. Îi păru madamei Iza, o vedenie, albă și imaterială. Nici odată nu-și închipuise că logodnica lui Isaac ar putea să devină această femeie frumoasă, subțire și mai mândră ca Esther, ca Susana, ca Hana soția lui Tobias, ca Sarah și ca toate femeile minunate despre care după mii de ani Vechiul Testament păstrează credincioșilor amintirea. Madamei Iza atunci, s'a tirit în genuchi, i-a pus înainte scrisorile lui Isaac, a pomenit și de averea lui de acolo, de masa și patul pe care atâția ani, ei oameni săraci, l-au dat cu atâta bună inimă fetei culese depe drumuri. Duduia Ninon a ascultat aceste tânguiri și muștrări în tăcere, jucându-se cu un ciucur dela capotul ei de mătase și privind, prin giamul dechis, în stradă, cu gândurile aiurea. Iar când desnădăjduita madama Iza a început să blasteme și să cheme asupra capului ei, toată urgia care poate să bată un copil nelegiuit al lui Israel, Duduia Ninon a isbit din pantoful mic, a încruntat sprincenile arcuite și-a amenințat că sună soldații să o scoată afară.

Mâna ei cu degete suptiri și cu inele sclipitoare se întinse chiar spre butonul soneriei. Madame Iza se strânse de frică și amuți... Dar nu s'a întors acasă decât după ce a isbutit să smulgă dela Duduia Ninon, făgăduială, că va răspunde măcar de milă, până când se vor schimba lucrurile, la toate scrisorile lui Isaac; ca și cum nimic nu s'ar fi întâmplat, cașicum l'ar aștepta încă cu ochi somnoroși la teigheana domnului Hascâl.

De la aceste întâmplări se îm-

plinea acuma un an. Madame Iza străbătea la fiecare trei săptămâni drumul până la oraș, ducea răvașele primite de la Isaac, aștepta răspunsul Duduiei Ninon așternut pe hârtia cu marginile aurite scoasă din biroul Căpitanului, și se întorcea acasă împăcată, după ce punea cu mâna ei scrisoarea la cutia albastră a poștei. De mărturisit lui Isaac adevărul cel grozav, uu mai putea fi vorbă. Scrisorile lui erau atât de pline de grija pentru «mica lui Malci!» Și Duduia Ninon părea chiar că descopere oarecare plăcere într'acest joc viclean, care întrecea toate urzelile din romanele pe care le citea la fereastră, în ceasurile când Mișu întârzia la cazarmă ori la Club...

Ori, iată că pe neașteptate, Isaac scrise deodată, că pe peste două săptămâni se întoarce să-și ia logodnica, să odihnească acasă, să vadă satul de care nu-și mai aduce aminte de cât cu induișoare acuma. Răvașul lui era numai mulțumire și bucurie. Venea acuma bogat. Se gândea chiar să facă pentru nunta lui „un cadou“ la școală și la foști tovarăși de învățătură din satul domnului Hascâl, pentru care nu mai păstra nici o amintire de amărăciune. Aducea daruri pentru Malci; matăsuri și inele, lucruri scumpe și podoabe necunoscute acolo în Moldova aceia mai săracă, decât ținuturile unde pier de foame și wiscky, peile roșii... Pregătise un culcuș de prințesă pentru Malci, tocmise slugi cu fața neagră de cari s'ar înspăimânta copii din satul domnului Hascâl, scria însfârșit despre minuni cari păreau bătrânilor obscure și misterioase.

De o săptămână madama Iza bate drumul la târg și înapoi. Tot ce-a putut închipui mintea ei înspăimântată, n-a isbutit să cîntească hotărârea Duduiei Ninon. La început crezuse că va fi ușor s-o ademenească să părăsească pe „Mișu acela“ care perde nopțile la Club, să se întorcă acasă; Isaac n'avea să afle nimic, aveau să plece îndată într'o țară așa de departe unde nimic nu se mai străbate din întâmplările de acasă și unde și ea și Isaac, aveau să fie fericiți și să se bucure de plăceri cari nu se pot afla într'un târgușor fără însemnătate ca acela unde își îngroapă viața. Așa vorbise îndelung Madame Iza. Dar la toate aceste ademeniri, Duduia Ninon, a dat cu încapăținare din cap.

— A făcut tot ce-l-a stat în puțință pentru dâșii. A scris un an răvașe mincinoase, pentru care dacă ar fi aflat Mișu, s'ar fi întâmplat poate o nenorocire. De un an își perde timpul ascultând tânguile Madamei Iza. Acuma nu mai poate nimic. Nare decât să se întorcă Madame Iza acasă. Să-l aștepte pe Isaac și să-i spună tot. Ea nu se teme. Ea nu se știe vinovată. Ea l'a așteptat. O fată nu-și așteaptă logodnicul mai mult decât a așteptat dansa. Isaac a vrut bani, bani mulți, acuma are. Are să-și găsească cu dâșii altă femeie. Ei nu-i trebuie bani. Ea numai pe Mișu îl iubeste...

Când a început să țipe și să plângă din nou, Duduia Ninon a apăsât de astădată cu adevărat degetul pe sonerie. Un soldat a imbrâncit-o pe scări. Nu și-a dat seamă eum s'au întâmplat toate. S'a trezit în ploaie, la poartă. Un câne a lătrat inverșunat de după zăbrele.

De acolo venea acuma Madame Iza, și de aceste întâmplări îi era inima îndurerată... Se gândea că în vremea când plânge pe scaunul de la gura sobei și mi împărtășește aceste nefericiri cari nu mă pot interesa, vaporul cu Isaac se apropie în fiecare ceas, și Isaac se plimbă pe punte, așa cum a văzut ea în ilustrațiile din ziare, înfășurat în manta, privește departe deasupra apei și gândul lui vede acasă pe Malci, așteptându-l gata să-l prindă cu brațele de după gât, ca o logodnică iubitoare și credincioasă cum o știe... Aceste închipuiri doborau pe Madame Iza și rămase cu mâinile ei grase și albe, întinse pe genunchi, cu ochii uitați în salamandrele flacărilor din sobă. Afară ploaia se sbătea fără istov. Mă toropea somnul. Madame Iza nici gândea să plece...

Deodată, se întoarce și-mi mai împărtăși o îngrijorare:

— Și acuma ce-are să facă Isaac cu atâtea cadouri?.. Spune mă rog, ce-are să facă? cu...tâtea bani prăpădiți?.. Așa o mulțime de bani mă rog!..

C. ROBUL

Teatrul Național din Cluj:
*„Fără reazim”, piesă în 3 acte de
 d-ra Igena Floru.*

Hotărât lucru; pura psihologie nu e suficientă într-o piesă de teatru! Afară numai dacă oferă ascunzișuri nepătrunse încă până acum de ochii observatorilor. Amănunțimi sufletești abia bănuite și totuși uimitor de surprinzătoare în revelarea lor; ecouri imprecise, care se întretăie vag, în infinite jocuri ca undele într-o fântână, în care razele soarelui nu vor pătrunde nici odată până în adânc.

Cu unele reticențe, piesele lui Porto-Riche au oferit destul interes prin noutatea subtilității lor sufletești doar; plămădit numai din material brut „Azilul de noapte” al lui Gorcki, fără nici o înțrigă și fără nici o lovitură neprevăzută, a biruit cu incomparabila sa putere de adevăr.

Și era atât de brut materialul lui Gorcki; niște bieți vagabonzi cari și povesteau păsurile și-și revrsau nimicnicia sufletului în replici înfricoșătoare. O tuberculoasă care-și da duhul în răgetele cheflii ale tovarășilor de adpost; o alta, căreia i-se aruncă apă fiartă peste picioare; un actor cu memoria pierdută, care se strangulează. Fapte diverse, banale, subiecte abandonate de nuvelă; un complex de gazetărie senzatională și de literatură gazetărească. Și totuși atâta tragedie umană, atâta strălucire simbolică în atât de simple întâmplări, care apar cotidian povestite în cele mai ferite colțuri de ziar!

D-soara Igena Floru n'are la îndemână un material așa de brut; un argument în favoarea domniei-sale: tiparele primitive sunt mai ușor de mână. Dar „complexitatea” puținelor tipuri de care se servește d-ra Floru, nu se îndepărtează de primitivismul vagabonzilor lui Gorcki, de cât prin îmbrăcăminte și situație. Sufletește, se îndepărtează deasemeni, dar în sens invers. Câtă sărăcie de omenesc și în Gabriel, și în Bob, și în Lola, cea fără nici un reazim și

chiar în Tita, singura care pare mai de viață! Dar Tita aceasta spune lucruri extrem de banale ca și partenerii ei; ea își motivează felul caracterului său prin însăși vorbe: »O viață are omul!« vorbe care ne-au adus poate aminte tocmai »Azilul de noapte«. O comparație ce spulberă ori ce reazim piesei d-rei Floru.

Cum Gorcki se servește de cele din urmă epave ale societății ca să ridice »monumentum aere perennius«; d-ra Floru, pune la contribuție cea mai neînsemnată anecdotă, pe care n'ar mai specula-o acum nici un autor de schițe ușoare ca să obțină efecte tragice și etern umane. Cu cât rezidul e mai restrâns, cu atât metalul prețios scos dintr'ânsul e mai dur și mai strălucitor. Și d-ra Floru reușește. O detunătură de pistol e foarte tragică în ultimul act; iar »etern omenesc« în piesa domniei-sale se găsește cât vrei. Cele trei acte se desfășoară cu o regularitate matematică după cele mai stricte legi ale sufletescului. În privința aceasta autoarea merită toate feliicitările.

Și nu e puțin lucru să redai eternul omenesc. Cunosc atâți autori de-ai noștri, cu alte însușiri frumoase, cari doresc în zadar să prindă această »rara avis«, ce s'a așezat de bună voe în colivia literară a d-rei Floru. Câți'va dintr'înșii ar fi în cazul acesta considerabili.

Dar preferăm surprizele și muzicuțele lor artificiale, vieții adevărate din »Fără reazim«. Căci ne place mai mult să privim prin lupele unui panopticum sau la păpușile lui de ceară; decât să convorbim două ceasuri cu o bunică autentică, urmărind-o cum împletește, invant de ticnit, la ciorapi.

Premiera a servit pentru intrarea în teatru a d-nei Margareta Hodoș. Debutul n'a fost lipsit de surpriză; d-na Hodoș, a învins dela început greutăți, care, pentru o debutantă, păreau de netrecut.

g m.

Iași: *Trupa Dnei Mărioara Voiculescu.*

Venirea unei trupe bune la Iași îți face plăcere ca vizita unei fete frumoase pe care o găsești câte-odată acasă. Ai cu cine te'nțelege, ai un confident; sufletul se simte de-odată vorbăreț și comunicativ ca o pasăre ce devine guralivă cum a eșit din coli-

vie. — Și trupa Dnei Mărioara Voiculescu, și repertoriul ei, în care se amestecă totdeauna ceva exotice și bolnăviciose, cu tot ceace visează o minte neurastenizată de modernism și civilizație au ceva nespuse de comunicativ.

Dna Voiculescu e un spirit subtil de teatru, care a știut să aleagă întotdeauna un repertoriu variat, și totuși cu o unitate de concepție vagă și delicată care creiază o atmosferă unitară, așa cum parfumurile de flori diferite, au totuși în ele ceva din parfumul tuturor florilor.

Dna Voiculescu are despre arta dramatică o concepție care nu se îmbracă în catrințe, nici nu poartă cocardă, nici nu vorbește prin glasuri cavernoase de domni cu cisme până peste genunchi.

Concepția ei merge cu vremea. Arta dramatică este și ea ca ori e manifestare artistică o activitate aristocratică, cu sînge albastru, cu nervi subțiri, cu sensibilitate aproape detracată, dar în orice caz care trece cu mult peste normal, cu avânt poetic sau îndrăzneți cavaleresti de cugetare, cu fineță de spirit.

Fără nici o prejudecată în alegere și fără alt criteriu decât acel al artei subtile și noi, trupa Voiculescu a reprezentat: Copil din flori al lui Bataille, Regele lui Flers et Caillavet, și Mona Vana a lui Maeterlinck.

Prima, o dramă de nevroză maladivă creată de complicațiile vieții moderne: a doua o comedie plină de spirit galic, de ironia unei aristocrații înăcrite, de situații anormale, și a treia un poem de structură clasică, scrisă într'un ritm de vers și într'un avânt de clară și senină poezie.

Trei piese prin urmare diferite ca gen aproape, dar în orice caz ca conținut, și care totuși au ceva comun prin atitudinea artistică de tratare.

Copil din Flori a lui Bataille nu a plăcut marelui majorității a publicului. Și era firesc. Bataille e prea mult poet pentru a-și trata opera dramatică cu atitudine obiectivă de observator. În piesele lui din ultimul timp dramatismul tinde să fie pur interior, pur sufletesc, mai mult din suggestia și sensibilitatea personajelor, de cât din complexul situațiilor. Pentru Bataille, iubirea unui om pentru o femeie, de care nu-i iubit, este un subiect destul de dramatic și suficient pentru o întreagă piesă. Omul care iubește în van se va sugestia de nenorocire până la desființarea propriei lui ființe: sugestia aceasta a suferinței sufletești se va întâlni cu o sensibilitate maladivă (aproape tot deauna în eroii lui Bataille, fiind-că el nu poate fi obiectiv)

și acestea se vor ascuți cum se ascuțeau două tășuri frecate unul de altul.

Dramele lui Bataille se petrec mai mult în suflet de cât pe scenă. Sufărînța din piesele lui nu se poate pipăi, ea e ca o rană într'un organism intern. Scenlele cele mai tragice nu reiesă din o coincidență de împejurări fatale sau neprevăzute, ci ele cuprind aproape întotdeauna un singur personaj rămas pe scenă cu sine însuși, cu sufletul lui. Sântem parcă surprinși, că un om suferă atâta sufletește în fața atâtor spectatori, atunci când noi știm că asemenea sbuciumări se sbat între patru pereți (nu între trei ca la teatru) și asemenea răni se bandajează în tăcere.

De-aceia piesele lui Bataille au în ele ceva nevorosimil, fără să fie chiar așa, și de aceia succesul lor nu poate fi cumpărat totdeauna numai cu cei câțiva zeci de lei plătiți pe un loc. Ele cer o concentrare mai asiduă, o sugestie aproape, așa putea zice o sensibilitate specială.

Bataille are o predispoziție spre un neo-romantism ultra modern, cu aspirații poetice și ceva înclinațiuni spre narcotice.

Așa dar Bataille n'a plăcut nici îmbogățitorilor de război, nici cucoanelor care vor mai multă energie și mai puțin sentimentalism, n'a putut să placă nici intelectualilor glaciali.

Manolescu a fost un ministeriabil preocupat admirabil de politică, glacial și sever în dragostea lui interzicală și absentă, concentrat și natural așa cum e totdeauna.

Dna Voiculescu a fost emoționantă, pătimășă, și tenace, dând zguduitor tragădia de alcov a unei femei care simte perzând ultima iubire, atunci când iubire din pornire și moșerie o iubire întreagă.

Di Critice în Copilul din flori a fost vioi, degajat, sglobiu, așa cum ne așteptăm. A amestecat totuși gusturi dezordonate de epileptic care socotim, n'au făcut parte din linia sa de interpretare. În furie a fost chiar puțin dubios.

În Regele s'a remarcat interpretarea dlui Brădescu, plină de sobrietate, cu gesturi concentrate în rolul lui Bourdier, în care e greu de păstrat măsura pentru a nu ajunge la bufonerie cu puțină șarjă. De-asemeni Dl Cosmin a dat o splendidă siluetă a Marchizului de Chamorande cu o eleganță pe care nu i-a putut-o sugera desigur nici un marchiz din țara românească. Dna Cătușa Elvas a fost așa desghețată în rolul Martei Bourdier, încât a fost evident că cel puțin parte din rol l'a cunoscut înainte de-a face prima repetiție a acestei piese.

În afară de interpretare, despre Regele

ce-aș putea să spun? E o comedie care s'ar putea scrie de 2 sau 3 pieteni de spirit la o mică petrecere, dacă ar fi bine inspirați (în sensul în care se cere în asemenea ocaziuni și pentru asemenea intenții dramatice). Regele este, cum a spus-o Dl Dominic în această revistă, o operetă fără muzică. Mona Vana a desfășurat trei ceasuri în auzul nostru o muzică de cuvinte așezate într'o cadență minunată. Poezia din Mona Vana este de-o seninătate liniștitoare de clasicism. Chiar și revolta, și patimile, și iubirea au ca o surdina a cuvântului care lasă să se presintă numai în adinc intensitatea simțimintelor.

Dl Ovid Brătescu a fost un bătrân admirabil ca ținută, ca gest.

Dl Manolescu nu este desigur pentru rolul în care s'a îmbrăcat.

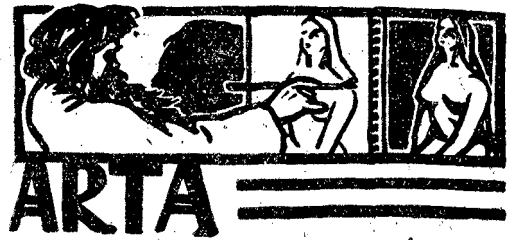
Dna Voiculescu a redat o Giovana așa de clasică cum o cere toată structura poemului. A putut să creieze, nu știm prin ce farmece tinerești o atmosferă de inspirație, de vizionară în primul act, de admirabil de proaspătă jertfă pentru salvarea altora. A fost apoi pătimășă, revoltată, viclană, cu o putere rară.

Dar pentru Dna Voiculescu s'ar putea da și locul unei întregi cronici dramatice, și sperăm că ne va da prelejul, și o vom face.

La Mona Vana publicul a venit cu frenezie. Se știa vag că Giovana trebuie să se ducă goală în mantaua ei, la Prințivale. Ca atare a fost asalt la ușile teatrului; înghesuială, femei leșinate, gemuri sparte, scandal etc. . . .

Bine n'șteleg însă că Giovana l'a cam păcălit pe Prințivale, și s'a prezentat goală, așa cum e goală orice femei sub toate hainele în care ese îmbrăcată pe stradă. În Comedia „Regele” s'ar putea adăoga cu această ocazie Cugetarea nebraniabilă că „toți oamenii sunt goi sub hainele pe care le îmbracă.”

D. RAZU.

DEMIAN.

Demian este artistul care a ilustrat coperta numărului trecut al „Gândirei” și tot lui i se datoresc acele desemnuri ce împodobesc interiorul numărului de față. Acest tânăr de douăzeci de ani nu merită laude, cât ajutor să-și continue studiile. A eșit la 10 ani, întâiul la un concurs de afișe decorative în Paris. A fost dintre cei mai buni și tineri elevi ai marelui maestru Maurice Denis. Azi fără bursă, — fără drept de a învăța la Paris — tânărul răătăcește pe străzile Clujului. Economile din țara tuturor risipelor, sunt menite să înăbușe pe acest copil în care Ardealul are mai mult decât o făgăduință.

Nu e nici întâia, nici ultima dată, când banul public se duce spre casine unde pensionarii să poată juca taroc, spre ciorapi de mătase sau jupoane, în loc să fie mijloc de ridicare intelectuală. Trăim doar timpurile în care cărțile unui student costă cam tot atât, cât prețul unei case înainte vreme, — și voit închidem posibilitățile de înălțare, sub bizarul pretext de a face economie — economie intelectuală în țara celor 90% analfabeți.

Să ne întoarcem dar privirile spre tânărul Demian, care nu e lăsat să mai învețe în străinătate și să-i vorbim nu ca la o victimă, ci ca unui frate artist.

Povețele noastre scriitorești vor fi cât mai puține. Din însăși nedreptate și amărăciune să-și făurească îmbărbătare. Să-și iubească anii tineri de muncă — în care fiindcă nu e victorios, într'o vreme când alte atâtea victorii sunt atât de ușoare, are înainte totul de cucerit. De deseurile sale de astăzi, se leagă nu numai speranțele sale, ci și ale noastre: Viața ușoară și de succes a celor ce culeg ciolane dela masa puterii e stearpă de fericire — și pe urma ei nu rămâne decât deșertăciune. Viața artei dă bucurii de gând, pe care nu le pot mistui lăcomiile. E Demian mai fericit fără bursă — decât toți acei bursieri fără talent. Căci dreptatea singură de pe această lume, e că

nici o protecție nu poate da talent. Fără îndoială, nu e numai de azi, sau de ieri, crima împotriva culturii românești. Vina merge dela cei 90 la sută ce nu știu citi până la cei cărora li se economisește cultura. Vina merge, dela poetul României, înmormântat de un hamal în groapa săracilor în Italia — și merge până la acei studenți români cărora mizeria le închide cartea și-i 'cufundă în mediocritate.

Ca l-am putea povățui pe tinărul Demian, decât să înfrunte cu blând scepticism, înveselitoarele preferințe și competențe ale proteguitoilor de artă oficiali din proaspătă a Românie?

Biruința cu cât mai anevoe se cucerește, cu atât mai trainic timpilor va rezista.

Desemnul lui senin și ciudat — molatic și puternic să caute deslegarea tuturilor tainelor de văz, — pe care le cuprinde cerul și pământul.

În cea mai smerită floare sunt mai multe lucruri de aflat, decât poate destăinui orice învățat. Privească plin de dragoste și religioasă — cel ce înțelege că arta nu e decât o credință. Asta va fi socotită odată și mai mult: o faptă bună.

Visăm pentru înainte de ori ce altă grupare, o strângere a celor ce urmăresc într'adevăr arta. Suntem convinși deplin că arta merită mult mai mult decât colindarea cu gura căscată prin salele de expoziție și cumpărarea a câtorva tablouri nu din partea nepricepătorilor, ci din partea celor ce o înțeleg. Visăm posibilitatea ca o smerită hârtie a revistei noastre să fie loc de întâlnire și de înțelegere pentru toți artiștii adevărați. Și cei tineri ne sunt cu atât mai scumpi, cu cât știm că vor avea încă de luptat cu multe desamăgiri.

M. ADRIAN.

A apărut:

ZAMOLXE

mister în trei acte

de

LUCIAN BLAGA

Editura Institutului de Arte grafice
„ARDLALUL” — CLUJ

Prețul 12 Lei.

ION BUZDUGAN. — *Cântece din Basarabia.* — Ed. Viața Românească — Iași.

Prietenul meu Ion Buzdugan, care iscălește versuri cu un nume așa de frumos: Lică Romanaș — în loc de un volum de discursuri (d. I. Buzdugan e deputat) ne-a înmănat o minunată 'culegere de cântece din Basarabia. Volumul «*Cântece din Basarabia*» mi l-a însoțit de un îndemn: „spre a cunoaște și mai bine sufletul „bolșevicului” basarabean, care a răsturnat brazda adâncă cu plugul unirii, în pământul strămoșesc dintre Prut și Nistru”.

Culegerea de „*Cântece din Basarabia*” pe care a alcătuit-o Ion Buzdugan, e o prețioasă contribuție la o mai bună înțelegere a sufletului și a sensibilității moldovenești dintre Prut și Nistru. Elementul activității basarabene — cuprinde în afară de cadrul familiar obicinuit, o adâncă durere a desrădăcinării din acest cadru — desrădăcinare cauzată de războiu:

Frunză verde trei grante
Numai sunt flăcăi în sate
Că sunt duși la bătălie
Toți prin glonți și prin urgie,
Numai Dumnezeu îi știe
Înapoi când au să vie... (Efim Moșanu din Buteștii Bălților).

Nicăeri nu vom găsi în aceste cântece, acel avânt războinic pe care poezii de profesie specializați în vibrații eroice, obicinuesc să-l servească viitorului. Doar pe alocurea găsim eșiri violente împotriva Rușilor:

Frunză verde măr uscat
Fii-ar neamul blestemat
Fii-ar casa tot pustie
Și copii 'n pușcărie,
Cine pe Rus l'a făcut
Stăpân dincoace de Prut. (Vasile

Pancencu Lăpușna, Județul Chișinău).
S'au în versuri de o frumusețe.

Jelui-m'aș și n'am cui
Jelui-m'aș Nistrului:
Nistru curge tulburat
Și pe mine-i supărat,
Că mă vede înjugat
La străinul blăstămat
Bate-l Doamne, pe muscal,
Ca Nistrul când bate'n mal

Și să zbate val cu val
Ca să năruie cel mal
Bate-i Doamne pe străini
Ca Nistru când bate 'n plin,
Bate-i și pe venetici
Ca Nistru, când bate'n stânci.
(Luca Rotaru din satul Bogheni Jud. Bălți).

Ceaceea formează însă noutatea acestor cântece, este delicata exprimare a unor sentimente profund umane. Sensibilitatea moldovenească găsește între Prut și Nistru accente lirice de exprimare puțin obicinuită.

Trage puică și găcește
De ce codru 'nveștejește
Și vornicu 'nbătrânește?
Codru 'n 'ngălbenit de ploii
Și vornicul — de nevoi
Că 'n codru bat ploile
Și 'n voinic nevoile

(Vasile Timoftică din Sângeriu — Bălți).
sau o minunată comparație:

Trupul meu cel plin de jete
Ca Nistru de pietricele.

Citațiile s'ar putea înmulți la nesfârșit. Fiecare cântec închide în stângacea lui versificare comori de nebanuită frumusețe. Adunând aceste „*Cântece din Basarabia*” d. Ion Buzdugan indică o cale presărată cu sfioase flori de câmp spre a cunoaște sufletul închis al țaranului de peste Prut. P. Ș.

VIAȚA ROMÂNEASCĂ Noembrie No. 11. Iași.

Cu prilejul apariției unei cărți a dlui P. V. Haneș „Scriitorii Basarabeni” d. Ch. Drouhet, studiază opera *Cavalerului Stamate*, rectificând și complectând cercetările dlui Haneș, cari „realizate nu corespund întotdeauna excelentelor sale intenții.” D. Drouhet, stabilește ce e original în opera lui Stamate. și ce e imitat, tradus, localizat și chiar plagiat. Documentările se mărginesc în special la izvoarele franceze și italiene, cele rusești nu au putut fi cunoscute dlui Drouhet decât în parte, ar rămâne să fie completate de un minuțios cunoscător al literaturii ruse, căci judecând după exproprierea forțată pe care Cavalerul Stamate a aplicat-o scriitorilor francezi și italieni; nu începe ncti o îndoială că va fi aplicat-o mai radical, rușilor care îi erau mai aproape și mai cunoscuți, Această imitație excesivă și lipsă de originalitate nu ar scădea prea mult opera lui Stamate. El face parte dintr'o generație generoasă, care s'a trudit cu orice chip să ne dea o literatură în limba românească și care fatal a fost împinsă să uzeze de bunul literaturilor mai

bătrâne. Scăderea e însă că bunul scriitor basarabean, a transpus în românește inspirațiile altora, distrugându-le toată frăgezimea poetică. Fire prozică, o coborât pe pământ, avântul lui Hugo, Lamartine, Ariosto ori Boileau. Pline de humor sunt deopildă aventurile verșurilor lui Victor Hugo, din *Les Chants du Crépuscule*. Tânguirea rozee către fluturi, din Victor Hugo, devine „*Cântecul Gatiței către coconășul său*”; iar aceste versuri sunt apoi retraduse în franțuzește de Vallant, ca un specimen fericit de poezie românească. Un merit mare trebuie să recunoaștem lui Stamate: a fost printre cei dintâi poeți cari și-au căutat inspirația în poezia noastră populară.

„Prea potolit prin senzibilitatea sa în elegii, avântat prin imaginația sa în balade, Stamate prezintă numai velleități de romantism realizate cu stângăcie”.

În *Vacanța cea mare*, d. Ionel Teodoreanu își ține făgăduiala. Dela cele dintâi începuturi cari au văzut lumina tiparului, nu s'au împlinit mi se pare trei ani. În acest timp am urmărit evoluția acestui scris fraged ca o zambilă și senzual în imagini ca un vis de ascet; — cu emoția și teama cu care urmărești caisul dela fereastră, ce deschide prea timpuriu, flori prea frumoase, pentru a ne mai da cândva și fructele pârguite. De d. Ionel Teodoreanu, ne temeam că se va împotmoli, undeva, într'un manierism excesiv, care în artă echivalează cu o sinucidere. Începuturile sale, au fost comparate când cu paginile lui Jules Renard, când cu ale lui Francis James. Era un scris plin de sevă, abundent în imagini, încărcat de metafore și cu atâta îndrăzneală nou, încât grăbiții clasificatori literari s'au repezit să-i lipească o etichetă streină, negăsind la îndemână una din apoticăria națională. Ei bine, d. Ionel Teodoreanu își ține făgăduiala pentru noi și o înșeală, pe a celor ce nu văd literatura, decât *à la manière de*... Apare original, s'aturat de influența literaturii importată sub coperta galbenă, cu preț de majorație temporară și cu valuta dezastruoasă a Parisului. Cu cele douăsprezece pagini care se numesc „*Vacanța cea mare*”, d. Ionel Teodoreanu, își deschide un drum nou și însoțit, spre al cărui capăt ochii noștri îl întovărășesc; poate cu întristarea nemărturisită a drumetului care știe că el, va poposi mâine la jumătatea urcușului. C. P.

LA GRANDE REVUE No. 10
Octobre. Paris.

Studiind *Stilurile Psihologice*, d. Charles Chassé, analizează câți-va audi-

tivi: Flaubert, Daudet, Pierre Loti, Maurice Barrés. Gustave Flaubert, e poate unul din cei mai remarcabili auditivi ai secolului al XIX.-lea de altfel era și unul din cei mai fervenți admiratori ai lui Bossuet ce au existat cândva. Nu odată, povestește Coppée; auterul Doamnei Bovary declama roșu de emoție fraza faimoasă a lui Bossuet; „*Anjourd'hui! quelle promptitude! Avec moi, quelle compagnie! Dans le paradis, quel repos!*” E just, în opera lui Flaubert, abundă și detalii vizuale, și olfactive. Amintiți-vă numai în pasagiul din *Madame Bovary* asupra comișului agricol, rândul unde descrie servitoarele „*Cu inele de argint și care miroseau a lapte când treceai pe lângă ele*”.

Dar oricât de vii, vor fi fost aceste senzații, erau biruite de dorința cadencei. Adesea repeta — „*totul a fost spus înaintea noastră, nu avem de cât să le spunem într'o mai frumoasă formă dacă e cu putință*”. El a descoperit astfel din nou, marele curent al stilului clasic, care, după cum atât de definitiv a dovedit Brunetiére, e un stil vorbit, asociat ritmului și spațiului vocii. De aici vine soliditatea acestei forme flaubertine, care va dura atât cât va dura limba franceză, pu v^o îmbătrâni niciodată și va rămâne musculoasă și perfectă ca un desemn de Ingres.

Flaubert, împlinea o adevărată operă de argintărie vocală, care nu caută numai cuvintele dar și punctuația, căci prin deplasarea unei virgule ajungea să modifice cu totul sonoritatea unei fraze ca aceasta: „*Ca „et lá, un phallus de pierre se dressait et de grands cerfs erraient tranquillement, poussant des leurs pieds „fourchus des pommes de pin, tombées*”.

Caracteristică e anecdotă pe care o povestește Zola în această privință: — Într'o zi vorbea cu Flaubert, despre nume și între altele povestea ca a descoperit unul excelent... Bouvard, pentru un personaj din S. E. Eugène Rougon. Atunci Flaubert îl duse în fundul grădinei și cu o mare emoție, îl rugă să-i abandoneze acest nume Bouvard... Flaubert repetă că nu și ar mai fi continuat opera (Bouvard și Pécuchet) dacă Zola ar fi păstrat pentru romanul său același nume.

Această preocupare a stilului, a cadencei, a cuvântului unic, a valorii ritmice deveni către sfârșitul vieții o adevărată obsesie. „*Doria la început — cum spune Hennequin — succes de carte, apoi succes de pagină și apoi succes de frază*”.

CLARTÉ No. 1. (*Nouvelle Serie*).
19 Noembre Paris.

Revista de sub direcția lui Henri Barbusse, a devenit o publicație de acțiune, „*Momentul proclamațiilor, ca și al elegiilor, a trecut —*” spune autorul *Focului* și al *Internului*. „*Viața „colectivă nu e un teatru unde rolul „intelectualilor este de a apărea din „când în când, pentru a dojeni împotriva răului ce se va fi săvârșit, și „pentru a găsi împotriva nebuniilor și „crimelor învinuiri retrospective. (Barbusse scrie „retrograde”) dispărând „apoi în așteptarea nouilor nenorociri. „Acești Jermia, care sosesc regulat „prea târziu, nu aparțin decât istoriei „literare, ca personajii de comedie*”.

Întrând într'un domeniu de muncă pozitivă, *Clarté*, tinde să constituie prin centre și ramificații internaționale, o organizație de deșteptare a opiniei publice în direcția programului său, prin conferințe, ediții de broșuri și cursuri.

O pagină de mișcătoare evocare a lui Raymond Lefebvre, dispărut anul trecut, împreună cu Vergeat și Lepetit pe coasta nordică a Rusiei. Condamnați să călătorească ilegal, fiindcă guvernul dela Paris mai generos decât al nostru cu d. Cristescu — a refuzat eliberarea pașapoartelor; cei trei delegați francezi în Rusia sovietică au pieri undeva, din olo de coasta Murmansk în oceanul înghețat Lefebvre lasă în urmă o operă iiterară îndestul de însemnată: *La Guerre des Soldats, Le sacrifice d' Abraham L' Eponge de Vinaigre*, lucrare postumă. Alături de acestea, broșuri de propagandă, între care o *Schiță a mișcării comuniste în Franța*. Printre intelectualii care agită idei revoluționare și se mistue în întuneric, imediat ce e vorba de acțiune și de răspundere, Lefebvre, apare ca o pasere rară. Consecvența și-a plătit-o cu viața, acolo, în brumele și zăpezile albe ale nordului. E un revoluționarism, ceva mai simpatic — fiindcă eroic — decât acel dela Capșa...

LA REVUE DE L'EPOQUE
No. 21 Noembrie Paris.

Deschide o anchetă, care constituie și o răutăcioasă aluzie la industria literară a lui *Pierre Benoit*, prins de câteva ori până acum cu exproprieri forțate în bunul artistic al altora. Întreabă ancheta:

?

Ce stratagmă veți întrebuița pentru a lansa viitoarea operă?

„Văvești prefacă că plagiași sau vești plagia într'adevăr?

Sau dacă vă repugnă să recurgeți la aceste artificii, spune-ți ce gândiți altceva.

Ancheta, desigur nu va recolta multe răspunsuri. Sunt taine profesionale ce nu se divulgă. Reținem numai întrebările, fiindcă știm că mulți dintre scriitorii noștri ar roși, dacă li s'ar pune prin surprindere un asemenea chestionar. Lansarea se face mai simplu. Bați singur la mașină, câteva recenzii antrelogioase, le împrăștii în redacțiile amice, și devii autorul „cele mai bune cărți a anului”, — deși se prăfue în vitrină cu foile netăiate.

Gaston Souvebois, în *Le Symbolisme au Purgatoire*, înainte de a cerceta bibliografia simbolistă, mucroasele monografii și studiul în care se află astăzi simbolismul pus la purgatoriu; — face un scurt și vice tablou al literaturii franceze contemporane.

Niciodată nu au fost atât de puține idei, atât de puțină credință, „și atât de puțină forță în poezie. . .” Totuși este o poezie de astăzi, și o constatăm ca și altădată în „micile reviste”. Ea are idei și principii, în număr mic e adevărat, dar „are Dacă trebuie să o credem — și „cea-ce vai nu e decât prea evident — ea este îndestul acea a epocii „sale.

„A unei epoci care e: vitează, mecanicism, afaceri, simf, practic, trepidăție, „instabilitate, publicitate, reclamă, bluff, „lux, bolșevism, precipitație.

„Poezia de astăzi, reflectează toate „acestea, și e mândria sa ca o face. „Poetul actual e un om care merge „în stradă, privește mișcarea oamenilor și lucrurilor din jurul său și le „notează pe o pagină de carnet în „stil telegrafic. Poemele se fac astfel, „instantaneu și fără rețușă.

„De asta ne uimim. Niciodată poezia n'a fost redusă la această cinematografie, să spunem mai bine la „un astfel de *determinism mecanico-psihologic*, la atât de joasă relațiune „între cauză și efect.

„Nu este aproape astăzi nici o deosebire între un poet la modă și o plăcă „fotografică.

„Și se mai imaginea, încă mai deunăzi — că poezia ar fi un fel de „spirit religios al lumii. . .”

Pricina acestei stări lamentabilă a poeziei, este că ultima mișcare poetică, simbolismul, a rămas fără urmare, fără dezvoltare, sau fără reacție. Înainte de a pieri, a strânit câteva reflexe, naturismul, umanismul, neo-romantismul și neo-clasicismul. Acestea nu au manifestat însă nici un spirit nou. Dela 1900 când moare simbo-

lismul, până la 1914, s'au făcut încercări timide pentru a creia și însufleți o nouă expresie poetică. D. *Gaston Saubevois*, deschide dosarul mișcării simboliste și-i „judecă procesul” Simbolismul este mișcarea unei generații înclinată spre pesimism în urma înfrângerii. Marchează de asemeni lupta influențelor septentrionale împotriva spiritului greco-latin care până atunci predominase formația intelectuală și literară a Franței S'a făcut de asemeni, introducătorul spiritelor streine în Franța și a lucrat, fără a gândi poate, la formarea unui nou spirit european. De unde atunci sterilitatea ce a lăsat moștenire literaturii contemporane?

LE MONDE NOUVEAU. No 11. Noembre. Paris.

În *Le Culte des Bêtes et la Littérature*, Edmond Procher, arată cât de mult a fost sedusă inteligența omenească în toate timpurile de instinctul animal. De la cele mai mici, până la cele mai superbe, de la cele banale din jurul Casei, până la cele din Codrii nepătrunși ai continentelor ecuatoriale; animalele au atras întotdeauna ochiul scriitorului. Începând cu primele fiare care au pactizat cu ormul în epoca preistorică, și care au inspirat romanele emoționante, ale lui *J.-H. Rosny aîné*, ca le *Félin géant*, *Xypétrus*, *les Cités lacustres*, *Eyrimah*, *Vamireh* ori *La guerre du feu*; și sfârșind cu *les Sept Dialogues de Bêtes* și *les Vrilles de la Vigne*, ale doamnei *Colette Willy*, animalele alimentează o întreagă literatură, variată și vastă, care a inspirat adesea pagini emoționante sub Condeiu celor mai impasibili autori. Mitologia, ne învață că fiarele au fost adorate dela începutul veacurilor Frumoasa legenda a zeilor Coboriți din Olimp pe pământ sub aparența animală, a populat Creerul întregi umanități antice. Egiptenii au adorat cu deopotrivă pioșenie, colepterele ca și boul sacru, ibisul ca și Anubis, cu capul de șacal. Minunatele ficțiuni ale frumoasei Civilizații grecești, păstrează posterității imagini unde omul se amestecă cu fiara, unde armăsarul poartă lipit pe trupul său un trup de om și unde semizeii pădurilor, dansează pe picioare de țap; unde Pan devine marea figură divinizată a naturii. Din aceste ficțiuni a născut fabula, cu Esop și Babrius, cu indianul Pilpay, cu autorul necunoscut al *Batrachomomachiei*. Cu Phedru și cu Pliniu. Prima operă a literaturii franceze, *Le Roman de Renart* naște din aceste mari tipuri antice; Goupil le Renard, lupii Jsengrin și Primant, cocoșul Chantecler.

pisiCa Tifbert, Catârul Beaudouin, ursul Brun și grelele Filebert, nu sunt decât pretexte de satiră. Astfel se poate afirma că fabula decurge direct din mitologie. În *La Fontaine*, animalele sunt oameni; în *Florian* încep deja a rămâne numai animale, de aci natura, frăgezimea și emoțiunea acestui fabulist cu îngratitudine uitat.

Rudyard Kipling, în *Le Livre de la Jungle*, însufletește toată fauna din pădurile luxuriante ale insulelor Sonde, din jungla Indiei și din bășganurile Africei. Jack London, în *L Appel de la Forêt*, acel minunat roman al unui câne sălbătacit, dă cel mai strălucit exemplu de psihologie subtilă a animalelor. Un tinăr autor francez, mort pe front; Louis Pergaud, în două cărți *De Goupil a Margot* și *La Revanche du Corbeau*, evoca animalele cu o dragoste și cu un stil plin de sevă, care amintește povestirile braconierilor.

Alte două cărți posthume, ale aceluiaș anunțate de *Mercur de France*, *La vie des Bêtes si Les Rustiques*; sunt așteptate cu o sinceră nerăbdare. Literatura rusă, oferă un vast repertoriu animalier; editura Ollendorf tipărește acum *Le livre* și *Le second livre des Bêtes*, în care sunt adunate povestiri cu eroi animale, semnate de Tolstoi, Cedrin, Cehov, etc. etc.

Nu s'ar putea încheia această sumară privire asupra literaturii animaliere, fără a aminti fanteziile fără pereche ale lui Jules Renard din *L' Histoire naturelle*; poemele lui Francis Jammes, și atâtea din Poemele barbare ale lui LeConte de Lisle, unde poetul olimpien evocă splendidele animale ale tropicului: *Les Hurleurs Les Eléphants, La Panthère noire, Les laguar, Le Sommeil du Condor, Le Colibri*, etc.

Revista d'Italia

Revistă lunară de literatură, artă și critică

Consiliul de directori: Ettore Ciccotti, Alfredo Galletto, Liugi Mangiagalli, Ada Negri, Ettore Romagnoli, Angela Sraffa, Gian Luca Zanetti

Abonamente în streinetate:
Un an 45 fr., un semestru 30 fr

DIRECȚIA: Corso Venezia 48.
ADMINISTRAȚIA: Via tre Albergi 28 Milano

CRONICA MĂRUNTĂ.

Aceste însemnări modeste și fără pretenție de indigestă pedanterie, am crezut noi că pot aduce cetitorului un serviciu, pe care cu înțelul îl va ști îndestul prețui. Reprezintă mai întâiu o jertfă de muncă și de timp, consumată anonim, repede uitată și neobicinuită în această vreme, când sub fiecare rând tipărit în literatura noastră, găsești semnătură, parafă, dată și toată armătura necesară pentru a trece posterității autorul șirelor definitive; locul, anul, luna, ziua, ceasul și clipa când inspirația îndestul clocită a spart găoacea interioară și a scos creștetul la lumină. Se pare însă că nu toți au văzut lucrurile la fel. Iată un domn Em Ciomac, care își ea numele în serios și crede că e îndestul de contodent, pentru a ne sparge dintr'o învârtitură aceasta rubrică fragilă și puțin rezistentă atacurilor cu parul.

În «Revista Vremii» cu data de 11 Decembrie, d. Ciomac găsește însemnările noastre «note neroade», iar autorii lor — în speță subsemnatul, fiindcă mie îmi revin majoritatea acestor note marginale — unul dintre acei «tineri cari nu sunt nici instruiți, nici obiectivi și flecăresc în neștiere cu riscul să scrie cele mai primejdioase aberații» D. Ciomac, ajuns la îndestulă maturitate literară, pentru a ne lua juneța noastră în peripon, face aceste observații cu autoritatea omului care după zece ani de industrie literară, a reușit să rămână în amintirea cetitorului, ca autor vag al unor cronici și poezii remarcabile prin dimensiunile lor neobicinuite și printr'o admirabilă stăruință, de a aminti în scris, ceea ce în funcțiile tubului digestiv, se poate compara cu laborioasa asimilare a ghidemului de Botoșani.

Să vedem acum care sunt flecăriile și primejdioasele aberații ale mele și ale «Gândirii» cari au indignat atât de mult maturitatea și cunoștințele d-lui Em. Ciomac.

Într'un număr trecut, se făcea la această rubrică, o comparație fugară între epoca de înflorire a romanului englez și între stagnarea, criza sau lăncezeala — numiți-o cum vojiți — a actualului roman francez. Remarca nu era originală. Nici una din aceste însemnări nu au această pretenție. Sunt, — nu e așa? — însemnări pe marginea articolelor, revistelor, cărților permise și al căror conținut îl redăm publicului într'o formă cât mai acceptabilă, pentru o informație fugară dar onestă. Inferioritatea romanului fran-

cez, era constatată dar de o revistă franceză. Noi citam atunci Kipling, Wells, Chesterton, Joseph Conrad, Thomas Hardy și Iohn Galsworthy, adică o jumătate de duzină de romancieri englezi, cari continuă să publice în fiecare an, câte un volum, două, după tradiția astăzi dispărută a romancierilor francezi dela 1880—1900; Zola, Daudet, Maupassant, Anatole France, Octave Mirbeau, Paul Adam, etc.

Iată la acestea, replica d-lui Em. Ciomac:

«De la 1900 încoace și-a însemnat urma ei adâncă mișcarea de la «Nouvelles Revue Française». Recenzentul anonim se vede «că nici n'a auzit de André Gide, re-novatorul autor etc, de André Suarés, «cugetătorul mistic și original, de Cahiers de la Quinzaine, Romain Rolland, Charles Péguy, G. Duhamel. Nu știe nimic despre Barbusse. care a scris cele mai «râscolitoare pagini de răboiu. Ori Le «Feu și Clarét nu sunt romane? Evoluția «capitală a prozei moderne în romanele «documentare ale fraților Thaurand și «Louis Bertrand pare că-i scapă cu de-săvârșire tânărului informator! A auzit «d-sa vreodată despre L'Ordination, a-«ceastă capod'operă a lui Julien Benda? «A auzit de numele lui Marcel Proust. «despre Contesa de Noailles, E. Montfort, «André Spire, André Salmon, Léon Bloy, «Rolland Dorgeles, Maurice Maindron? «Și marii consacrați Anatole France. «Pierre Loti și Maurice Barrés n'au scris «nimic și n'au evoluat de la începutul veacului încoace?

«Henry de Régnier, Abel Hermant, René Boislève sunt inexistenți?»

Cu smerenie, îmi voi permite să contrazic puțin vehemența d lui Em. Ciomac. Se întâmplă să urmărim literatura franceză aci, cel puțin tot atât cât se face într'o cafenea a Capitalei. Cu diferența că nu facem atâta tâmbălu și vorbărie câtă se obișnuiește acolo. Primim vre'o treizeci și cinci de reviste franceze, cu vre'o douăzeci de directori ori șefi redactori ai acestor reviste suntem în legături scrise, avem în curs de realizare un proiect pentru o apropiere efectivă între intelectualii noștri și ai Franței. Dar această fără a cădea într'o adorație stupidă de orient. Tot aici, am scris despre nevoia de a ne apropia și de literatura rusă, căreia îi conrespund îndestule pluri suflători ale noastre, de-ar fi să analizăm numai proporția de sânge slav din vinele moldovenilor de deosebire. Acestea nu-l întreprătesc însă pe d. Ciomac să întrebe cu disprețuitoare compătămire dacă am auzit de Julien Benda, Spire, Salmon, Thaurand sau mai știu eu cine, îngrămădind cu o volubilitate puertă nume peste nume, dintre acele cunoscute și răscunoscute de acei ce frunzăresc o revistă pariziană. Era vorba despre romanul francez și spuneam că trece printr'o criză ca gen. E posibil să însemne, deacum pentru literatura franceză un gen perimat, iar criza să marcheze o etapă de evoluție a literaturii îndreptată spre alt gen. Știm noi? nu am discutat aceasta. Constatăm că pe când în Anglia, romancieri credincioși genului oferă editorului roman, în Franța producția e în discontinitate, nestabilitate, confuzie de genuri multiplicare a scriitorului până la oboseală. Judecam aceasta din punctul de vedere al romanului.

Ce ne întreabă d. Em. Ciomac? Dacă cunoaștem pe Contesa de Noailles, André Spire, Leon Bloy, André Suarés, Charles Péguy, Georges Duhamel, André Salmon, ..

etc. Crede oare serios d. Ciomac, că aceștia sunt romancieri în strictul înțeles al cuvântului? Ori face confuzie voită, pentru a putea înșira la întâmplare numele pe care le-a scos ca sorții din căciulă, din catalogul editurii *Mercure de France*, *Nouvelle Revue Fran caise*, *Calmann-Levy*, *Olendorff* etc? Mărturisesc, pe mine mă uimește cu desăvârșire confuza și efitna erudiția de marchidan literar a Cronicarului dela *Revista Vremii*. Lăncezeala unui gen literar, nu implică decadența unei literaturi. Simbolismul a ucis romanul. O recunosc și manualele elementare. Pe d' Ciomac l-am trimite la ele, unde va afla că începutul secolului de față s'a ilustrat în literatura franceză prin agonia romanului și critice. E posibil ca fertilitatea romanului englez să însemne o încetineală de evoluție, o inferioritate: Anglia să se afle astăzi unde era Franța acum 30—40 de ani. Nu era locul să desbatem acesta în câteva rânduri, trebuie să o repet ca să înțeleagă și d. Ciomac, era vorba despre roman și romancieri cu prilejul apariției unei cărți și atât.

Cum vede însă d. Ciomac acești romancieri?

«Un R Kipling în afară de excepționalele Cărți ale Jungliei abia de poate fi pus ceva mai sus de cât Claude Farrere iar arta lui Wells purcede din povestirile fantastice și puerile ale lui Jules Verne. I. Conrad e polonez, nu englez Ceialalți autori englezi citați ne par niște băiguitori și niște începători pe lângă marii maeștri francezi, cari au analiza sufletească, îndrăzneala și libertatea de cugetare, arta compoziției și a stilului personal, incomparabil de partea lor.»

Care va săzică, *Kim*, *La plus belle Histoire du Monde*, *La lumiere qui s'eteint*, *Stalky & Comp*, abia prețuesc ceva mai mult decât romanele de declin ale lui Farrere! În *Wells*, nu găsim decât un distractiv vulgarizator de utopii științifice. Atât și nimic mai mult, sunt: «Anticipățiile» «d. Britling începe să vadă limpede». «Dumnezeu, invizibilul rege». Ce ar fi dacă d. Ciomac ar răsfoi puțin studiul lui André Chevrillon asupra câtorva romancieri englezi contemporani, unde altcum decât vede ar găsi scris despre Kipling și despre disprețuitorul de d-sa Wells? «Conrad e polonez, nu englez». Atunci Chamisso, e francez și Chamberlain englez; nu autori germani cum îi socoteau în naivitatea noastră flecări și neinstruită. Dacă nu ne înșelăm scriitorul e al limbei în care creiază, al mediului și al țării în care s'a împământenit și în care îi naturalizează opera sa. Astfel ne-am putea trezi mâine că d. Ciomac e disputat literaturii românești de compatrioții lui Artchag Tchobanian și Hurmuz Artzyburian.

Ceialalți autori englezi citați ne par niște băiguitori» închee croncarul de la *Revista Vremii*, ceialalți adică Chesterton Galsworthy. Thomas Hardy.

Da, are dreptate d. Ciomac: există niște tineri cari nu sunt nici instruiți, nici obiectivi și flecăresc în neștiere cu riscul să scrie cele mai grimejdioase aberații...

Cezar Petrescu.

Ce farsă și această sucursală din București a mult trâmbițatei *Agence generale de librairie et de publications*, menită să ajute expansiunea cărții franceze! Ne arătam tot aci, nu mai departe de cât în numărul trecut, mulțumirea că e-

ditorii parizieni, păreau că au încetat în sfârșit cu congresele, comitetele, comisiunile și discursurile, și au trecut la dispoziții practice, libera fantazie a face cartea tipărită la Paris, accesibilă «fără nimeni dela Dunăre». Reproduceam chiar o hotărâre după care cărțile sunt prețuite cu 5 lei 50 francul francez, iar revistele fără tiraj special 6 lei 50 francul. Indestul de pipărat și așa pentru punca intelectualului român, așezat de d. Titulescu într'o cedulă tot atât de severă ca cea destinată îmbogățiiilor de război! Dar vedeam specula librărilor redusă măcar la jumătate. De aci, cu optimismul nostru național și incorrigibil, libera fantazie a creiat o sumă de vaste reverii albastre. Intrevedeam posibilitatea apropiată de a cumpăra ultima carte a fraților *Tharaud*, fără a ne lipsi de două dejunuri și puțința de a ne întoarce acasă, purtând subsuoară ca un trofeu în sfârșit cucerit, o ediție rară de artă, din acele tipărite de *Cres*, *Bossard*, *La Connaissance*, *Helleu*, *Bernourad*, *Bloch* sau *Povoloschi*, fără a ne tulbura bugetul pe un trimestru.

Ei bine toate, toate anunșurile agenției generale de librărie și publicațiuni din Str. Isvor; publicate în ziare și comentate de noi cu atât de nai optimism se află a fi simple basme. Avem sub ochi, factura Nr. 255 din 2 XII. 921 a acestei agenții, care însoțește comanda unui librar din Cluj.

E vorba de cărți de școală; acele gramatici franceze pentru anul preparator, cu coperta albastră, atât de familiare elevilor români, pe vremea când se puteau cumpăra cu un leu și cincisprezece centime. Astăzi cartea care dela Paris vine cu prețul imprimat 4 fr 25, e socotită de falmoasa agenție la un echivalent de 42 lei 50 bani, la care se adaugă posta, timbru, taxa de ramburs și la care librarul, liber e să-și adauge cât va socoate comisionul său. Adică cărțile de școală de 180—200 pagini, revin copilului român ce se încapăținează să 'nvețe limba lui Corneille și Montaigne, la vr'o 50 lei, dacă bine înțeles, librarul detașist nu e și ei la rândul său tot atât de lacom ca agenția franceză din Str. Isvor... Indoială și discuție nu poate exista. Stă scris negru pe hârtia roză a facturii „*frcs 13 a 10 lei Netto 130 lei*” + 6 lei 45 spese.

Lucrurile ne intristează. Nu știm cine sunt domni cari înțeleg a sluji astfel expansiunea cărții franceze care ne e atât de scumpă și de care începem a ne desprinde, pentru a întoarce ochii spre rafturile librăriei unde stau așezate volumele nemțești mai îngrijite și mai efține. Și nu e de mirare, dacă în curând vom cumpăra cărți franceze numai editate la Viena sau Leipzig, de *Manz* sau *Jnsel-Verlag*. Aia nu jin congre seși discursuri, nici nu fac apel la sentimentele noastre latine. Ne oferă pur și simplu cărți efține. Atât de simplu. Și atât de ispititor.

Revue Bleue, publică reflecțiile amare ale dlui *Leon Thévenin*, provocate de târgul nostru de mostre din Parcul Carol. Amărăciunea reflecțiilor nu ne privește pe noi. D. Thévenin, recunoaște că îndrăzneța încercare a tinărului inginer *Manoilescu*, de a aduna în pavilioanele ce ne-au uimit până la emoție astă toamnă, a isbutit peste așteptările cele mai optimiste.

„In adevăr, aceste elegante pavilioane, ridicare în grabă sub ultimile umbrare ale înalților plopi de aur, au revelat

„mai întâi națiunei care le-au construit, „apoi streinilor, că România ar putea la „rigoare să se dispenseze de toate cele „lalte țări (ceea ce singură ignora) și „că ea va fi împinsă, prin forța lucrurilor, să se dispenseze de fapt; de „oarece fabrică la ea tot ce-i este ne- „cesar propriei existențe; de la vagoane „și șine, până la obuze și tunuri, trecând „prin seria acelor mii de obiecte manu- „facturate, necesare bunului trai într'o „națiune civilizată”.

Amărăciunea s'a așternut în sufletul d-lui Thévenin, la gândul nepăsării cu care Franța lasă să i se înstrăineze această țară, fertilă în holde și bogată ca o imensă mină neexploată încă, dar care mâine își va scoate la lumină toate avuțiile din pântecul pământului, din codrii încă neatinși do secure și din bazinele de petrol de unde sondele abia au început să pompeze „aurul negru”. Explicația acestei nepăsări ne o dă d. Thévenin, mai sever decât am fi îndrăznit noi a o formula.

„Au trebuit motive foarte serioase, au trebuit motive de neînălaturat, pentru a abandona astfel ei însăși, o țară ce se se va ridica și fără noi se-înțelege, și care nu are nevoie de nimeni, dar care se va ridica anevoc, încet, în folosul Imperiilor Centrale, în timp ce cu ajutorul Aliaților, România ar fi fost în picioare, spre folosul salvatorilor săi, în doi sau trei ani. Nu, chestiunea schimbului nu ajunge pentru a explica această eclipsare. Pricina nu trebe căutată de cât în proastele noastre metode comerciale, în frica noastră de risc, în învățământul nostru școlar insuficient, într'o întreagă tradiție moștenită de principii demodate și de obiceiuri învechite, pe cari nu am știut să le adoptăm condițiilor lumii moderne”.

D. Thévenin ne iubește cu toate slăbiciunile și păcatele noastre. Are ochi îndestul de ageri, pentru a descoperi piatra prețioasă din îndestulul noroi în care ne bălăcim. Ca francez e îndurerat, că ne îndepărtăm de tot ce ne-ar fi putut lega încălestat de Franța. De acela face apel la compatrioții săi să ne cerceteze acasă, să vie aci:

„Veniți, dar nu pentru a petrece opt zile, veniți pentru a vă așeza aci, pentru a lucra, și veți reuși, veți reuși cu siguranță, numai să admiteți că România nu este un pământ de colonizare ca Congo sau Oubanghi, că are un mare trecut, tradițiuni de care e mândră, un sentiment patriotic foarte adânc, și că vrea din strein un colaborator, dar nu-l vrea stăpân”. Efectul apelului făcut de Thévenin se poate vedea deopildă, la *Agence generale de librairie et de publications*, care spre strângerea legăturilor franco-române, speculează prețul cărților pariziene după bursa zilei, ca în Congo mă rog, sau dacă voiiți, ca în Oubanghi.

Pentru lumea al cărei gust muzical nu se sfârșește la ultima română la modă — rămâne un mare eveniment excursia muzicală a lui Tiberiu Brediceanu în Banat. Meritele acestui modest sunt nenumărate — întemeerea Operei Române dela Cluj, lui se datorește, — dar de pe urma lui avem și o comoară, doinele și horele culese de el. Noi le-am socotit tot atât de neprețuite ca și minunile de viers popular adunate odinioară de Eminescu și Alexandri. Ori iată, că între cele patru sute de noi cântece pe care Bre-

diceanu le-a scăpat dela peire, vine veste că artistul a avut norocul să regăsească și melodia Mioriței — această capodoperă poetică a geniului popular. Dacă la noi Academia ar însemna într'a-devăr alt de cât respectabilă adunare de domni ce povestesc cum a derivat un cuvânt, — fără indoială și artele ar fi fost reprezentate și atunci muzica populară ar fi dat gloria ei unui academician nou. Dar toate astea sunt atât de mici... Bucuria adevărată o păstrăm celor patru sute de cântece cu care Brediceanu slăvește arta!

Demy de Gourmont, e cu emoție evocat de *Legrand-Chabrier*, în *Le Monde Nouveau*. Firește, ar fi prea timpurie o încercare de a construi acum un portret literar sub formă dogmatică, a acestui spirit mobil și fugace. Numai perspectiva timpului, va îngădui să se stabilească desăvârșit, cât de mult scrisul său a influențat generațiile actuale. Și câte idei ale sale germinează încă latent aruncate în sufletele contemporanilor, chiar dacă ar fi să se reducă aceasta numai la o poziție și numai la o poziție de titlu, ca *Epilogurile* dlui Lovinescu, *gourmontien* malgré lui.

Bătrânul acela, cu fruntea vastă și cu figura devastată, pe care îl recunoșteai pe cheiurile Parisului de departe, după pălăria cu borurile mari trasă pe ceafă, după cachenez-ul care-i înfășura bărbia și după pelerina sub care purta vrafurile de cărți, proaspăt descoperite la antiquari; bătrânul acela care a trăit câteva decade într'o adevărată cetate a cărților ce-i tapisau pereții camerei până în tavan; rămâne cel mai reprezentativ tip al spiritului francez și humanist, din sfârșitul veacului trecut și începutul acestuia.

Opera critică, variată și covârșitoare, rămâne incomparabil superioară poemelor, povestirilor, pieselor de teatru și romanțelor, care formează vre'o 15 volume din ediția scrieri sale complete. *Le grand-Chabrier* are cu acest prilej, o fericită caracterizare:

„In *Conscrierile* lui *Sainte-Beuve*, există întotdeauna un duel între critic și obiectul criticii. La *Lemaitre*, e întotdeauna jocul îndestul de șiret al unui om care a prins pe altul în capcană, îl hârțue, îl chinue, îl amuză de asemeni, îl lasă în indoiala concluziei, fără sfârșit. Orice scriitor, înaintea lui *Brunetiere* e un acuzat; suportă un rechizitoriu, este câte odată achitat, dar cu minimum de voturi posibil. Cât despre *Faguet*, face din fiecare un cocoloș de tocană, unde nu s'ar mai putea niciodată recunoaște, ce fel de carne a pus înlăuntru. Fără indoială *Taine* și *Bourget*, au procedee savante de anatomie, execută abil și inteligent operația; apoi după ce au tăiat, coasă la loc și dintr'un om au făcut un miraculos automat care merge cu mecanism. Inzist asupra acestora, pentru a scoate la iveală valoarea prețioasă a lui *Gourmont*, care proclamă „gândirea marilor spirite, cași natura, se pretează la explicații multiple”, și care se oferă el singur, exemplu perfect și loial”.

Din versiunile contradictorii, ce vin din Rusia roșie, un singur și groaznic adevăr se lămurește, fără a îngădui desmințire. Se moare de foame. Cu mii, cu sutele de mii, cu milioanele poate. Cete de flămânzi, cu ochii sticloși și cu picioarele goale răfăcesc pe câmpuri, scormonesc rădăcinile, devoră resturile din gunoaie; sunt guvernii unde mamele și-au ucis copiii pentru a le curma chinuirea. Și totuși, milioanele acelea de oameni care trăesc un apocalips mai groaznic decât acel ce va să sfârșească lumea, mai au încă, în mijlocul orașelor pustii și stepelor sterpe, preocuparea îngenuă a învățătorei. Ce poate fi o școală în Rusia roșie, imaginația refuză a reconstruții.

Iată însă cum ne-o descrie un document, semnat de S. Massloff; într'un apel adresat Europei pentru a ajuta școlarii Rusiei cu hârtie, cărți, creioane și celelalte mărunțisuri didactice:

«După datele statistice sovietice, nu se eliberează decât un singur creion pe an la 60 de elevi și o călmară la o sută. «Încă din iarna trecută și la începutul iernei ce vine, dascălul de școală, prost îmbrăcat și desculț, era nevoit să iasă cu copiii în sdrențe în stradă, și să scrie alfabetul și cifrele cu un băț în zăpadă. In alte școli mai bine utilitate, caetele și plăcile sunt înlocuite printr'un zid văruiț pe care se scrie cu capete de cărbuni, iar vara pe un strat de nisip».

Ve-ți spune: și Arhimede își deslega problemele de geometrie făind triunghiurile cu o vargă în nisipul, deasupra căruia, după caderea Siracuzei l'au ucis soldații lui Marcellus. Glume eține și paradoxice, se pot improviza îndestule, când acasă așteaptă pe birou hârtia frumos rânduită, cărți încă netăiate, tocuri cu penița nouă, creioane cu lemnul care miroasă plăcut și când soba dudue și afară ninge.

Dar tragedia acelor nenorociți cu stomacurile goale și investimântați cu sdrențe cari se încapăținează să învețe, pe noi ne înduioșează. In Guvernământul Volynn mușcii satelor cotizează din mizeria lor groaznică, pentru a-și putea plăti o învățătoare. Eri, într'o listă de subscripție pentru elevii săraci dintr'o școală a Ciujului, cu care băteau la ușile cetățenilor doi copilași cu nasurile înroșite de frig, am văzut subscris cu generozitate, de un director al unei filiale de bănci (o să nu-i rostim partidul!) suma formidabilă de lei cinci. E drept că în valută rusească...

Ciudate, în aceste timpuri când se vorbește cu atâta stăruință, de pace și dezarmare, apar prigonirile unei secte religioase de pacifiști, cari au anticipat utopia Wilsoniană și despre care publică date *L'Europe Nouvelle*. Se numesc *Mennoniti*, după apostolul Mennon, călugăr desgustat de catolicism în secolul al XVI-lea și avid de puritate și perfecție. Nu veți ucide — și nu veți lua numele Domnului în deșert! Din aplicarea strictă a acestor percepție a născut secta lui Mennon, dușmană războiului și vărsării de sânge. Cu o presimțire a actualei neutralități holandeze, secta s'a instalat în țara unde după câteva veacuri avea să se înalțe Palatul Păcii. Când au izbucnit însă războaiele religioase în Holanda ca și în restul Europei Occidentale și Centrale, Mennoniti au refuzat să se înroleze atât sub steagul papist cât și sub

cel calvin «și au fost nevoiți să părăsească țările de jos.

Printr'o stranie contradicție, au găsit adăpost tocmai în monarhia cea mai militaristă a Europei, în Prusia. Însăși Frederich al doilea a consimțit să-i scutească de serviciul militar. Revoluția franceză abea a pus capăt acestei tihne. La 1813 Prusia în căutare de soldați pentru războiul de liberare națională, au vrut să încorporeze credincioșii lui Mennon cu forța; dâșii abandonând câmpurile și casele unde trăiseră două veacuri, cerură asil țării lui Alexandru I. In Rusia, fertilizată în tineri deșerte, până la 1876, când revocându-se privilegiul țării au fost siliți să pornească într'un nou exil. De astădată în lumea nouă. Astfel, în Statele Unite și Canada, cari văzuseră și alte schisme mai ciudate, ca Mormonii ce-au inspirat romanul nesărat al lui Pierre Benoit, Mennoniti au putut trăi înfășurți neturburați până în pragul războiului. Acum 40 mii, au decis să părăsească Canada și să se instaleze în Paraguai unde li s'au pus la dispoziție un deșert și li s'au garantat respectul convingerilor religioase. Partizanilor desarmării atât de desamăgiți de conferința dela Washington, nu le rămâne dar decât să meargă în Paraguai și să se naturalizeze menoniti...

Ceremonia dela Sorbona în amintirea lui Ampère, ne-a întors ochii îndărăt spre creatorii epocii noastre de confort și viteză. Aproape fi uitasem. Centenarele care se sărbătoresc de douăsprezece luni încoace ne-au împospătat în memorie atâța poeți și romancieri, atâția pictori și făuritori de schisme artistice atâția, mari căpitani și politicieni mai mici; încât firesc era firesc să înrădăcineze nesimțit gândul că tot ce ne înconjoară e numai darul lor.

Totuși înfășurarea pe care astăzi o oferă planeta noastră cu sârmele care înconjoară globul ca pânzele unui neobosit paianjen, cu mașini de sburat miraculoase; cu alte mașini călătoare sub apă, cu confortul redus la discreția unui buton ce suprimă și întrece utopiile făcute cu douăzeci de ani în urmă nu mai mult de Wells sau Jules Verne; această minune și nebunie poate, care ar sburli părul lui Platon și Aristot, ne face mai mult debitorii lui Ampère de cât ai lui Dante. Din capul acestui savant distrat, care își scria equațiile în spatele trăsurilor și ștergea tabla cu fularul dela gât, s'a urzit această lume nouă, a cărei geneză abia o trăim și care încă va să vină. Rectorul universității din Paris Appell, în câteva cuvinte rostite la Sorbona a amintit că datorăm lui Ampère, nu numai identitatea magnetismului și electricității, și ingenioase experiențe de laborator care au pus temelie electrodinamicii. Geniul său creator a adus omenirii, în germen, puțința unei transformări morale ce nu va întârzia. Când toate forțele latente și tainice ce ne înconjoară; când toate puterile naturii care se risipească astăzi zadarnic, vor fi definitiv aservite ome-

lui; când ghețarii, căderile de apă, fluviile vântul și marea vor fi înjugate să poarte mașinile de industrie și de fertilizat pământul, vor face să umble trenurile și tramvaelle, vor lumina și încălzi sălașurile omeniești; atunci sustrași robiei neînțeleptate în care ne țin necesitățile materiale de fiecare zi vom avea timpul să ridicăm ochii spre cer, să gândim și la prefacerile sufletești ce întârzie și la o dreptate socială care nu trăește deocamdată decât în fanteziile utopiștilor.

Până atunci, Ampère are un mormânt sărăcăcios la cimitirul Montmartre.

Pantheonul e pentru cenușa lui Napoleon ori Gambetta.

S. Ittu & Comp.
export-import

Centrala: București
Filiala: Cluj, str. Memorand. Nr. 3

Ecouri economice.

În Cluj la 16 crt s'a înființat sub firma de „Fonciera” o societate generală de asigurare cu capital societătar de 5 milioane lei, cuprinzând toate ramurile de asigurare.

Între fondatorii noii societăți întilnim unele din cele mai de seamă instituțiuni din Ardeal și vechiul Regat. Prin faptul că ea a preluat personalul, legăturile financiare și afacerile societății vechi și din partea publicului bine cunoscutului „Fonciera” societate de asigurare, nous instituțiune pornește sub auspiciul foarte favorabile, asigurat fiindul viitorul și prin legăturile economice financiare dist nse ale Băncii Agrare, cu care păstrează legături comerciale intime.

Între conducătorii noii instituțiuni întilnim pe următorii:

Dr. Aurel Viad, fost ministru, directorul societății Solidaritatea (președinte).

Mauriciu Ribáry, directorul general al societății de asigurare generală „Fonciera” (vicepreședinte).

Dr. Victor Bontescu, fost ministru, directorul general al Băncii Agrare (președinte al consiliului de administrație).

Vasile Osvadă fost secretar general, directorul Băncii Agrare (membru în consiliul de administrație) etc.

Director al noii societăți a fost numit Fridrich Ribáry un specialist recunoscut directorul societății Fonciere ce își sistează funcționarea.